

כתובת המערכת: saritsz@017.net.il

כתובת אתר החוג לשוחרי שירה: <http://www.saritpoetry.co.il>

כל הזכויות שמורות לחוג לשוחרי שירה

דבר העורכת
3 שירים: אלוהים של אחרי הגשם; כסוף היום; שיר פרידה
שיר: למאסף הירושלמי שיר
2 שירים: אוהבת את עצמה; חפים מפשע
3 שירים: השטן גר בהארלם; עיר החטאים; פסל החירות
שיר: רקוויאם לפרה
2 שירים: * ; נסיך אטלנטיס
2 שירים: מועדים; ניקיון שיניים
שיר: התמכרות (לאן סקסטון)
2 שירים: כולך הסתר; אף רחב היתה צרה
מאמר: התאטרון של יונה וולך
2 שירים: כמי שניטל צלו; כאשר יצאתי לאור
2 שירים: עוקף הכרה; חיפוש
שיר: חופן שעועית ואפונים
שיר: * ; 2 ציורים
מאמר: השירה והשירה
מחזור שירים: המעט
רשימה על יבגני יבטושנקו
שיר: אהובה הירדמי. תרגום: יואל נץ
2 שירים: גינון; הנה
ציור
אליזבת' בישופ; שיר: המתנה. הביא ותרגם: עודד פלד
שיר: נייר פרחוני
שיר: אם תמצא
רשימה על ספרו של איתן איתן "האדמה הקורנת"
שיר: מתוך: אור על המדבר
2 שירים: תנים; כאן
שיר: אי-נחת

[שרית שץ](#)
[אורי ברש](#)
[רמי דיצני](#)
[עדה \(נס\) חרמוני](#)
[נילי דגן](#)
[עודד פלד](#)
[אילן ברקוביץ'](#)
[V.I.N.Y](#)
[שרי בן בנימין](#)
[דובי חיון](#)
[יעל פרידמן](#)
[יעקב שגיא](#)
[רענן בן-טובים](#)
[מנחם מ' פאלק](#)
[ורדה ברגר](#)
[יוסף עוזר](#)
[שולמית ירון](#)
[יואל נץ](#)
[יבגני יבטושנקו](#)
[יהל שיפטן](#)
[סמדר שיפטן](#)
[עידן ערד תרגום](#)
[דן אלבו](#)
[שולמית דקל](#)
[עודד פלד](#)
[איתן איתן](#)
[דגני עמיר](#)
[ליאורה בן יצחק](#)
[קוראים כותבים](#)
[שונות](#)

דבר העורכת

ריחות האביב וגווני פריחה, המתדפקים כבר על חלוננו, משקפים לנו את יופיו של הטבע ואת הזמן החולף. הזמן אכן אינו עומד על מקומו ואנו כבר מגישים לכם את גיליון מספר 17 של "עיין ערך שירה". פרויקט "לאה גולדברג" נחל הצלחה רבה. אנו מודים לכל המנויים הרבים אשר כתבו לנו משוב. בזה שכרנו.

וכמו הטבע, אף אנו כך - מנסים להתחדש. החל מהגיליון הבא - (18), ברצוננו לפתוח מדור חדש שיוקדש לזמר, לשירה הקלה, ולפזמון, כמו גם למקאמה, שירי ילדים אפילו שירי שטות – כל מה שכמעט הזנחנו עד כה. כוונתנו להביא ב"שקוף", שמו של המדור, מאמרים העוסקים ביוצרים, בסוגות, בתוכן ובצורה של מה שנהוג לכלול תחת ההגדרה של שירה קלה, כמו גם ביצירות מתחומה. שירה קלה טובה, ראויה לכבוד ראש, נשתדל להקפיד באיכות החומר גם כיוון שאנו רוצים כי שירים ופזמונים שיתפרסמו במדור יוכלו לעניין מלחינים ומבצעים. אלה יוכלו ליצור קשר עם המחברים שפזמוניהם יופיעו במדור - באמצעותנו. לכן הנכם מוזמנים לשלוח יצירות מעולות מפרי מקלדתכם למדור "שקוף". אני שוב מזכירה בהזדמנות זו לכל שולחי היצירות והמאמרים. אנא, ציינו את שמכם וכתובת הדואר האלקטרוני בקובץ עצמו.

לכבוד פסח העומד בפתח, אנו מתכוונים להפיץ מצגת אשר תהווה כמעין הגדה וסדר פסח פואטי, של החוג לשוחרי שירה. המצגת תכלול את "שירי מכות מצרים" מאת נתן אלתרמן. היא תופץ בסמוך לערב פסח.

ומה בגיליון?

לשמחתנו, לצד הכותבים הוותיקים, הולכים ומתרבים הכותבים הצעירים, הן בשירה והן במאמרים. אני רוצה לברך כותבים אלה על ההעזה לפרסם וכן על איכות היצירות. דוגמא לכך הנו המאמר העוסק בזהותה המינית ובתצוגת ה"אני" של יונה וולך. מאמר נוסף עוסק ב"שירה ובשררה" – התבוננות בפיוט לפסח ומשמעותה של שירה, דרך סיפור אוטוביוגרפי, מאמר קצר על יבגני יבטושנקו ותרגום משיריו. ב"עיין ערך תרגום" על ומשירה של אליזבת בישופ. כמו כן אנו מביאים רשימה על ספר מבחר שיריו של המשורר איתן איתן "האדמה הקורנת", בעריכת משה דור. בנוסף למאמרים, בגיליון שירים רבים, חלקם מתוך ספרי ביכורים וספרי שירה שזה עתה יצאו לאור. אני מברכת בברכת הצלחה כותבים אלה.

מאחלת לכולכם חג פסח שמח ואביבי וקריאה מהנה.

שרית

אלוהים של אחרי הגשם

הוא יורד אחרי הרוחות והקר
לאסף את עלי העץ הנושרים
אלהים של אחרי הגשם.

אני עוקב אחרי מאחורי מסך
של זכוכית. תרמילו נפוח.
הוא אינו יודע שהוא נראה
הוא נחבא בעקבי הרוח
ומלקט כל עלה בנפרד
וכל עלה בפניו הוא קמט אחד.

וכשהוא גומר לאסף את כלם, את כל בניו
כל החרף הזה חרוש בפניו.

לפעמים החרפים ארכים. אני יושב
ליד החלון ומחכה לו
אלהים של אחרי הגשם.

כסוף היום

לבסוף הם מתים לאט
בבועות חלום נמוגות על חלקת המים
וכבר אין בהם צעקה
ולא כאב
והם מעבר לתמיהות ולתפלות
אז רקיע נפרש מאפיר.
וכחל מעמיק אט לערב
ובאה רוח
כסוף היום.

שיר פרידה

(לג'ורג' בראסנס)

הם שמעו אותו שר בפנדים הקטנים
כשבחוץ מנגנת הרוח, והאבק מלבין את דרכי
הכפר
אז קולו בהם צרב כעשן המר
ובזוית העין נצצה קריצה, כמו זונה בכפר
והוא שר

והם הקשיבו
שם בין אלף ריחות הטבק, לאור הנאון הקר
כשאהב אותם באהבה מיבלת
כשאתם הוא בכה יום אתמול שעבר
ולקראת סיום
כשאל הלילה זרק הוא קללה
הם סלחו
כי ידעו שהיתה זו תפלה
כי הוא שר...

ועד היום, יש ומישהו לרגע נזכר:
אלהים, איך הוא שר!

אורי ברש, יליד 15.8.1951, למד בבית הספר בורוכוב בגבעתיים ולאחר מכן בתיכון קלעי
בעיר. לאחר שרותו הצבאי למד משפטים במשך 3 שנים באוניברסיטה העברית בירושלים.
אורי נפצע קשה במסגרת שרותו הצבאי והוכרז כנכה צה"ל 100% פלוס, כשהוא משותק
בחלק גופו התחתון ומרותק לכסא גלגלים. לאור מצבו החליט להפסיק את לימודי
המשפטים באוניברסיטה. מאוחר יותר למד עיתונאות באוניברסיטת תל אביב ועל כך קיבל
פרס התלמיד המצטיין. זמן מה כתב טור ב"מעריב". אחיו הצעיר של אורי, שאולי, נהרג בעת
שרותו בשב"כ. האסון גרם להתדרדרות במצבו של אורי. הוא נפטר ב - 17.4.2007.
אורי פרסם בימי חייו 3 ספרי שירה. ספר שיריו "יחפים בתוך השקט" (בהוצאת "תמוז")
נשלח למערכת "עין ערך שירה" על ידי הוריו של אורי ברש ז"ל.

למאסף הירושלמי שיר

ליל שעון חרף מקדם יורד על העיר הקרה הקדושה
 עיר לב אבן ירושלמית ורדה מגידת ורידים מסידים וקרישי-דם
 מפספסת בכבישי מהמורות יקושים מתפסחים מתפסים במעטה אספלט דק
 לקראת הבחירות לעיריה. לכסות על העריה.
 עיר דרך-יסורים בכל דרך. בכל תחנה.
 זרועות פאלוסים פסופים פולטים כרטיסי-חניה בלי עוף כסף.
 עיר בירה לנהגי-מוניות גסים עברניים מנתקים מונים מונים צלינים.
 עיר מפגינים יורקים על מפגינים ושוטרים בריונים חובטים בלאמנים
 ושמאלנים ופלסטינים וחסידים חסנים שעירים ושמנים ואנתרופולוג
 ומשלחת גיאוגרפיה היסטוריונים בהיסטורית הקץ.

כתמים חדשים לבקרים נוטפים-נושקים לכתמים עתיקים
 דרך הסדקים. עיר לטמן ראש בסדק.
 עיר לדפק ראש בקיר. בכתל. בכתל. עיר אתרא-קדישא כל קיר.
 עיר על עיר על עיר אלתוך מתחם עיר. במהלך לא זהיר.
 פיר פורץ אל פיר יפרץ אל פיר אוצרות בית-המקדש! במהלך לא זהיר.
 קנאים לוחמים בקנאים על קברי קנאים לחמו לאל קנא
 מעל כיסי-אוויר וגשרוני-טהרה מעל חפיר מערת-קבורה מלפני-הספירה
 כהנים עם שלחנים ומוכסנים ויחצנים מוחים-מר על עצמות שוכני-עפר
 נחשפות לאויר.

עיר קיר.
 עיר ויברציות קשות באויר.
 עיר אין נביא בעיר. עיר לך תכתב לה שיר.
 פרשים בשריון פח-צבוע מתגוששים פגוש-אל-פגוש במלחמת עולם בכבישים.
 שנאת מות באצטדיון-כדורגל. פחד מסל-קניות מישהו בשוק השאיר.
 מטען מסמרים ממתין ליומו במחסן נטוש במזרח-העיר.
 עיר מביאה לנו את הסעף. בלילות עולה בחלוננו שאגת המון כפר-העיר;
 למות למות למות עליה. נמות עליה אל הקיר.

רמי דיצני, משורר יליד תל-אביב בה גדל והתחנך. השכלתו מגוונת ומפגישה תחומים שונים:
 הנדסת אלקטרוניקה, בוגר בית הספר לקולנוע בלונדון ומדריך תיירים מוסמך לאזור המדבר. עד
 כה פרסם 6 קבצי שירה ושני ספרי ילדים. כיום מתגורר בירושלים, ממשיך לפרסם שירים
 בעיתונים וכתבי עת, מקיים סדנאות לכתיבה יוצרת ועורך ערבי קריאה ודיון בשיריו.
 רמי דיצני זכה בפרסים ספרותיים: פרס קרן תל-אביב, פרס קרן ירושלים, פרס אקו"ם וחתן פרס
 ראש-הממשלה ע"ש לוי אשכול לשנת תשנ"ה. משיריו תורגמו לשפות זרות, כולל ערבית, אנגלית,
 צרפתית, פולנית, רוסית, סרב-קרואטית וספרדית.

אוהבת את עצמה

היום היא אוהבת את עצמה יותר מאי פעם ואת עורה הרך והלבן
 וכמו בכל יום מגמישה את שריריה המתקשחים וסכה את גופה בשמן
 כך גם משתבחת בירכיה המתמלאות ברגליה המתארכות בקשת של גבה
 אפלו בטנה המתקמרת ממלאה את נפשה גאוה
 ומה אכפת לה שאין הגברים שולחים בה יותר את מבטם
 ומה משנה לה שפניה אינם עוד חלקים כשהיו
 הרי אפלו הילדים גדלו ויצאו בלעדיה אל מלחמותיהם
 ודאגותיהם מחליקות מעל עורה הלבן וכבר אינה מחיבת
 עכשו היא הולכת ומתרחקת ומגיעה לבסוף גם אל עצמה
 וכאשר רוחצת במים העדינים מציפים פניה בועות ריחניות של שמן
 היא רק מתקפלת לסגר עצמה כמו צדפת פנינים על רצפת הים
 נמה בין אצות ואלמגים נעה עם צמחי המים בזרמים
 ועולה מן הרחצה בעור המבשם פניה מתוחים וחלקים
 ואפלו שיערה רגוע בצניפתו על הצוואר החור
 ומה אכפת לה שכלם יכולים לראות מבעד לשקיפות עורה
 את כל קפלי הזכרון ואת שכבות החכמה הנאגרת
 ומה משנות לה כל הרוחות הרעות הנושבות סביב ביתה
 כי אין עכשו ממי לפחד יותר במי לחשד אל מי להשתוות
 ומפני שהגברים כבר לא מפנים את מבטם

חפים מפשע

ברק הפצוץ הפיל אל האספלט המדמם אזורחים חפים מפשע
 וגם מספר חילים במדיהם
 ואז יצאו השופרות בקול גדול אל החוצות והכבישים
 מפריחים יוני שמועות מבהלות מעל ראשי האנשים
 מניחות מעט למראות המלחמה הבוערים בשטח
 כיצד יודעות יוני הבית הרכות לברר חפים מכלל הנפגעים
 כשם שבוררות את גרגירי הארז הלבן מן הסיגים המזיקים
 כיצד יודעים המשלחים כי איש עדין לא הגה מחשבה רעה על זולתו
 ואוהב הוא בתמים את אשתו ואת רעיו
 ומה על החילים במדיהם האדמים
 כיצד ידע כעת חרמש המות המבריק במי לקצר על מי יפסח
 בלב כבר קרועה ובשוקים

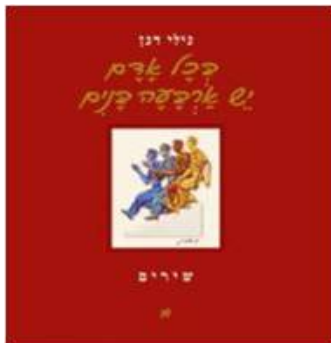
מתוך ספר השירים אשר יצא לאור לאחרונה, "האישה מהגינה", הוצאת עקד, 2008

נילי דגן

השטן גר בהארלם

השטן גר בהרלם ברחוב 125
אזניו מחדדות
זקנו תישי
עיניו שחורות כפחם.
בבקרים מלהטט בתפוף על סירים ומחבתות
לוגם ליקר תירס
מאלתר ללא הפרעה.
אומרים שנחטף מחופי הזהב של אפריקה
והגיע לאמריקה בספינת עבדים.
מפיר מעלית עולה ריח מטעמי קיג'ין.
צליל יבבת חצוצרה נבלע ברעש מכולת זבל כחלה
כולא רגע מלא עצמה
לוכד מוזיקה שחורה.

ביום א' נזמר בכנסיה מזמורי גוספל.

עיר חטאים

עיר חטאים עתירת כוכבים
עוטה לילה תמידי.
מתחפשת בבגדי עור
מאפרת בכבדות
נסחרת בידי נבלים אכזרים
משדרת פשע בשחור לבן.
הצגת הקומיקס הכי חמה בעיר.

מישהו אמר ש
החיים קורים
תוך כדי
שאתה מתכנן תכניות,
ואז ירו בו.

פסל החירות

מדוע עלינו להצטופף
בפרך הסואן, אמרת,
מסמן מעבר לאיסט ריבר.
ארזתי מטלטלי
וברגל על גשר ברוקלין
חציתי את חיינו.

פסל החרות
נשקף אלינו במבט לאחור.

נילי דגן מתגוררת באילת, מגיעה מתחום העסקים.
כותבת שירה משנת 2005.
משירה פורסמו במוסף ספרות של "ידיעות
אחרונות", בכתבי העת "מאזניים", "עיתון 77", "שבו"
ו"גג". חברה באיגוד הסופרים והמשוררים.
השירים מתוך ספר שירה הראשון שראה אור
לאחרונה "בכל אדם יש ארבעה בנים", בהוצאת "אבן
חושן". הספר יצא בהוצאה דו-לשונית.

*מתוך "מחזור שירי אמריקה"

עודד פלד
רקויאם לפרה

יומים באחו
מטלת מתה

בחצי גרן
סוסים סביבה

לסוכך מפני
עופות דורסים

משמר כבוד
בדרכה אל
נצח-אפרים

אילן ברקוביץ'

*

עוד חלום הופך בי כר.
אני המשורר המאשר.
מי שראה בי ליצן אז
טעה. מי שטעה בי
ליצן בעצמו. אני המשורר
המאשר מאד, ועוד חלום הופך בי
כר לעוד.

נסיך אטלנטיס

הנה נסיך אטלנטיס
שמן המים בא,
יפה כל כך נראה לי
ופניו הומים כגל.

מעט קצר
הביט בי
ולמצולות חזר
סגלגל.

מתוך ספר השירה "חרובים", החלק השני בטרילוגיה: "תפוזים; חרובים; חרוזים"

מועדים

את מתי מעט המועדים אשר יחולו בינותינו
 נסב לחג לא לשלחן ערוך ולא על פי ההלכות
 כוסות בורדו, מרלו שאטו מארגו בציר 2005
 ואסקרגו על צלחות לא יקשטו את מה שאין
 ומה שיש לא ידבר בו באותן עתות.

נסעד לבנו ונרעב ולא נרנה, אז יהיה
 כמו עכשו. נחיה, נגוע ועוד ועוד
 נוסיף לרקד אני ואת, גם לני כהן
 הוא רקד עד לסופה של אהבה אחת
 לנו ברקע מוסיקה רפה לא תתנגן.

בהן צדק נשבע, נצליב בסתר אצבעות,
 נגועים לא נהיה בתפלות האמונות
 ובכל זאת נדבק, בזו בזה וביראת העתידות –

מלוא אף הבשמים, ריחות של קטרת הסמים
 ידיפו קרבנות, אור יקריות מן הנרות לא יעלה.
 ירוח בחשך ויכאב עד למאוד. גם אנו נהיה
 מתי מעט באותן שעות קצובות.

נקיון שינים

לשני הרעב וללחיי השבע
 לאצבעותיהם נוטפות השמן של מוצצי עצמות
 בצקצוקי לשון לשנים
 ולנקדה המסימת הזו בשפתים,
 אליה נמשכת מפית הבד,
 ולטעימת היין - והקולות
 המבעבעים כמו שמפניה
 מאימים להתפרץ החוצה ולהצחין
 ולחרבן ולהשתין
 ולישן

הכותבת מבקשת להישאר בעילום שם
 והמערכת מכבדת את בקשתה.

שרי בן בנימין
התמכרות
(לאן סקסטון)

בחסות החשכה הובס הספק וחדל להתנצח עם זו השוכבת פשוט רגלים מעל ספת הקבר.
מיום ליום גברה חבתך למרטיני ולמלח, והתשוקה האימה לזו הזורמת בעורקיך מסרבת להגמל.
לאט נשמת החדר ומוצא בחשך אחיזה. מתחת לסדין עוד קרט מות משתיק את הקולות
ומתרפק על ידי ההתאבדיות הנושנות. המחשבה שהילדים אוספים עבורך עוד קצת זמן לעבר את
הלילה אינה דוחקת את הידיעה שלא החר אלא צלו יקבר אותך תחתיו.

דובי חיון
כולך הסתר

רוצה לפרשך בקומך ובשכבך.
פשוט לדרש את כלך לפני
פרשנים מסרתיים
הפשיטו, דרשו
לא הותירו סימן.

רוצה לפרשך מחדש,
מדרש האצבע ההולכת
שווה, שווה, על הגב.

רוצה לפרשך אלמים
מבקש החר.
שותקת,
כלך הסתר.

דובי חיון - תושב נצרת עילית, בעבר ערך את כתב
העת "שדמות", מו"ל, מדריך טיולים ומורה למחשבת
ישראל ולמקרא. עד כה יצאו לאור חמישה קבצי
שירה. האחרון "טבילה לדעת" (בהוצאת ירון גולן).
כיום לומד במכון שכטר בירושלים להסמכה לרבנות
מסורתית. מסיים השנה תואר שני בתלמוד והלכה
וממשיך בשנה הבאה לדוקטורט בהיסטוריה.

אף רחב היתה צרה

שני המרגלים שבי
המשיכו לדעת
ואני לא ידעתי
את תקנות חוט השני
לא הותרתי

אי אז
נפלו בי החומות
ונותרתי ערם
בין שבירי אנשים
אף רחב היתה צרה
מלהכילני.

התיאטרון של יונה וולך

ברצוני לדון בקשר בין אחד משיריה של יונה וולך לבין תיאורית 'הצגת העצמי בחיי היומיום' של ארווין גופמן⁽¹⁾, ולקשור את השניים לייצוג המציאות באומנות.

תיאורית הצגת העצמי בחיי היומיום - רעיון מרכזי: הנחת המוצא של גופמן היא שאין מציאות חברתית אובייקטיבית. המציאות מוגדרת ע"פ הגדרת המצב של אנשים באותה המציאות, ועל סמך פרשנותם הם פועלים. בכדי להסביר את כוונתו, דימה גופמן את החיים החברתיים לתיאטרון אחד גדול. הוא טען, שכל אדם ממלא תפקיד במחזה החיים - שכל אדם הוא שחקן. תכונותיו של המציג ותכונות הדמות הן בעלות אופי שונה, אך שתיהן מקבלות את משמעותן במונחים של "הצגה אשר חייבת להימשך". בניתוח העצמי מתרחקים אנו מבעליו, כי הוא וגופו מהווים רק את הוו עליו ייתלה לזמן מה משהו מן העבודה המשותפת. כאשר אדם נכנס לחברה חדשה בוחנים אותו, כלומר את הדברים המילוליים שהוא אומר ("ביטויים שהפרט נותן"-תשדורת במובן המסורתי והצר), וכן את מראהו החיצוני ואת שפת גופו ("ביטויים שהפרט מפיץ"- תשדורת יותר תיאטרלית, בלתי מילולית ובלתי מכוונת, כביכול). האדם מודע לכך שבוחנים אותו, ולכן הוא מתחיל להציג בפני אנשים. הוא מודע לרושם הראשוני שהוא יוצר. על פי גופמן האינדיבידואל לובש ופושט מסיכות כל הזמן. הוא ממחיש זאת על ידי שימוש במילה person שמקורה בשורש היווני persona, שמשמעותו מסיכה.

עקרונות התיאוריה - (הרחבת הרעיון המרכזי):

1. אדם הנמצא בחברת אחרים מנסה להרשימם בהופעתו ומתנהג על פי האופן שבו הוא רוצה שיתפסו אותו (כנחמד, רציני, קר-רוח, קשוח...). הצגה זו משתנה בהתאם לצרכיו ולרצונותיו.

2. האדם הוא שחקן - לובש ומסיר מסיכות. המסכות שלו הן דברים שהוא אומר, טון הדיבור שלו, שפת גופו, הבעות פניו.
החברה היא תיאטרון - בו יש שחקנים טובים יותר ופחות. אצל השחקנים הפחות טובים מתגלה הפרצוף האמיתי - "האני" האמיתי.
האינטראקציה או ההופעה - יש הופעות שבהן יש הסכמה על הגדרת המצב, ויש הופעות שהגדרת המצב בהן אינה משותפת.

3. האדם נמצא בחיים החברתיים על שני סוגי במות:
במה קדמית - כל החברות בהן רמת המשחק גבוהה, בהן האדם מציג כל הזמן.
במה אחורית - כל החברות שבהן רמת המשחק נמוכה - כולל אנחנו בפני עצמנו - בהן האדם מרגיש בנוח ומוריד את המסכות.
כמו כן, קיים אזור אחורי, המכיל כלים לעיצוב הגוף, ואיזור קדמי עם "אביזרי במה".

4. לעיתים קרובות הגדרת המצב אינה תלויה ברושם הראשוני שאנחנו יוצרים.

5. על הבמה מתנהל מאבק כוחות בין הפרט לחברה לפי רצונו של הפרט. זהו הדימוי שהוא ינסה ליצור ברושם הראשוני. במציאות יכול לקרות מצב שונה ולפיו החברה תגבש דימוי אחר לגמרי מהדימוי אותו מנסה הפרט ליצור.

6. כאשר יש פער בין הדימוי שיש לחברה על הפרט, לבין הדימוי שהפרט מנסה ליצור - מתגלה פרצופו האמיתי והמסכות יורדות.

7. לשפה הבלתי מילולית משמעות רבה בחברה. אדם שמצליח לשלוט בשפה זו הוא אדם שמסכתו לא תיפול.

אחרי סקירה זו ברצוני להתייחס לשירה של יונה וולך:

יש לי במה בראש⁽²⁾

יש לי במה בראש
והיא מציאותית יותר מכל במה
וכשאני יורדת ממנה
אני יורדת לשפל המדרגה
יש לי תאטרון שלם בראש
ואני בו הגבור
וכשאני מכבה את האור
אני גמור
וכשאני מפסיק לשחק
מפסיקים חיי
וכשאני מוריד את המסך
מאחורי ריסי
אובדים כל ידידי
אהובי.
זכרונותי
צבעי
קסמי
באות בהלותי
חרדותי
גיותי
עלבונותי.

בשיר זה, וולך מתארת מצב בו היא מורידה את המסכות, מפסיקה לשחק ויורדת מהבמה. ראשית, היא יורדת מהבמה האישית שלה, הבמה האחורית שלכאורה אמורה להיות בה רמת המשחק הנמוכה ביותר. לאחר מכן היא יורדת גם מהבמה הקדמית. היא מפסיקה להציג גם בפני החברה. וולך מורידה את כל המסכות, ומבטלת את הרושם הראשוני שיצרה. במצב זה, נוצר פער בין הדימוי שהחברה גיבשה עליה לבין מי שהיא באמת וכאן מתגלה פרצופה האמיתי. היא מתארת את רגע הירידה מהבמה, כרגע שבו "מפסיקים חייה". היא מאבדת את חבריה וקסמה. את הצבע שעטף את חייה מחליפות כעת החרדות והבהלות, הזיכרונות הטובים נמחקים, ואת מקומם תופסים העלבונות. שיר זה של וולך מתאר את השתלשלות האירועים מרגע הורדת המסכה בבמה האחורית ועד ההשפעות החברתיות והאישיות על חייו של הפרט - ע"פ התיאוריה של גופמן. הדרך בה אדם מפרש את המציאות יכולה להוביל לאינטראקציות שונות ומגוונות בינו לבין סביבתו. פעולה של פרט א' גוררת פרשנות של פרט ב', ופרשנות זו מובילה אותו לפעול בצורה בה הוא רואה לנכון, פעולתו מובילה לפרשנות של פרט א' - וכך הלאה. דפוס פעולה ופרשנות זה ניתן לזהות גם באמנות פלסטית. המציאות שונה מייצוגה באמנות והיא תלויה ב"אני" של האמן (כאן אשתמש במושג אמן במשמעות צרה של צייר או פסל). נוכחותו האישית של האמן מושפעת מהתרבות ממנה יצא וזו מביאה אותו לפרש את המציאות באופן מסוים. עצם העובדה שנוצרו זרמים וסגנונות

ביטוי מגוונים באמנות הפלסטית, וכן "כתב יד" אופייני לכל אמן, הוא תלוי הפרשנות האינדיווידואלית, המשפיעה גם על עבודתו כאמן.

פרשנות זו הובילה לפעולה האמנותית שגם היא נעשתה בדרכים שונות ומגוונות. כל אמן הוסיף ערך לשפה האמנותית, ובכך נוצרה אינטראקציה בינו לבין צופיו (ובינו לבין אמנים אחרים). פעולת גומלין זו גוררת אמנים לפעול בצורה מסוימת כתגובה, וכך נבנית אט-אט ההיסטוריה של האמנות הפלסטית. גם הפוסט-מודרניזם והאמנות המושגית נוצרו בעקבות שיח אומנותי שניהלו האמנים לאורך השנים, בהקשר זה אמנות מושגית הולידה מהראיה התמימה את המקום לפרשנות.

התפתחות באמנות מקורה בהיסטוריה, והיא נוצרה מתוך פרשנויות שונות לאורך הדורות. נביא כדוגמא את הסגנון האימפרסיוניסטי אשר בו ניסה האמן לנטרל את החשיבה או הרגש, ולהעלות את הנראה מתוך התרשמות ישירה של העין המתבוננת במציאות. אם היה יושב צייר נוסף ליד מונה, ושניהם היו מציירים את אותן ערימות שחת - יצירותיהם לא היו נראות זהות, זאת על אף שהם מנסים לנטרל את החשיבה והרגש. כך, כפי שאמר גופמן - אין מציאות אובייקטיבית לגמרי - אגב, גם לא בריאליזם.

מה היה קורה אילו לא היו הציירים מנסים לנטרל את רגשותיהם וחשיבתם, ומציירים בסגנון אקספרסיבי? מצב כזה ייצור פרשנות אישית של המציאות. השוני בין הציורים ישקף בדיוק את השוני בהתייחסות שלהם לעולם. אותו שוני שיכול להיווצר מפרשנות של פרט ב' ביחס לפעולה של פרט א'. אותו שוני בין האדם האמיתי לדמות שהוא מנסה להציג בפני החברה.

שירה של וולך מעלה לדיון את ההשוואה בין תפקיד המשורר לתפקיד השחקן. מעבר לכך שאלו תפקידים יוצרי תרבות, פעולותיהם הפרקטיות מזכירות זו את זו. השחקן העורך חזרות ומתאמן לתפקידו - לקראת עלייתו לבמה, דומה למשורר הנכנס לעומק שיריו, ומקדיש זמן רב לעריכתם. כמו כן, גם האמן הפלסטי השוקד על סקיצות המקדימות את יצירותיו, דומה למשורר ולשחקן. מכאן, ששלושתם, המשורר, השחקן והאמן הפלסטי, נדרשים לעמוד מול ראי נפשם, טרם יציאתם לקהל. הם מורידים מסכות, נכנסים אל הפרטים והדקויות החבויים בתוכם, כמו מקלפים שכבה אחר שכבה את עורם, ומוצאים איש-איש את עצמו ומקומו ביצירתו.

תהליך החיפוש ובסופו המציאה, הם גורמים המשפיעים רבות על היצירה המוגמרת. בשירה - הדבר יכול להשפיע על המקצבים, המטאפורות, חיתוך השורות והלך הרוח בשיר. בתיאטרון - יכולות הדמויות לקבל נופך עגול יותר, המשחק יהפוך לעמוק יותר, והשחקן יביא עמו את עולמו לדמות אותה הוא משחק. לדוגמא, כאשר הדמות כואבת, היא תכאב כפי שהשחקן יודע את כאביו, ואין הכאב של האחד דומה לזה של רעהו. כך גם באמנות הפלסטית תשתנה הצבעוניות, הפרספקטיבה, הפרופורציות, וכיוצא בזה.

שירה של יונה וולך, יכול להתפרש גם באופן שונה מאשר הצגתו בתחילה. עמידתה מול ראי נפשה, יכולה לשמש גם כבמה המזויפת שלה ובמקום שבו היא אמורה להיות אמיתית וכנה ביותר, היא מתגלה כעוטה מסכה.

בעלייתה לבמות החברה היא אינה משחקת, אלא עולה כאמיתית, וולך נתפסת לעצמה בשפל המדרגה. דימוייה העצמי הוא כה נמוך, עד שהיא יוצרת את דמות עצמה כדמות העוטה מסכה, ואת דמותה המסכתית כוולך האמיתית. בכך היא מבלבלת את החברה החושבת כי המשוררת חסרת המסכות היא בעצם האידיאל בעוד שהיא עצמה נחשבת כמשחקת משחק מאולץ שנועד לבלבל בינה האמיתית לבין דמותה.

בעיון בשיר נוסף שלה מתבהרת התמונה:

המסכות היורדות מן הפנים ונופלות
לא העולות אלו כביכול שם לזיוף
אלו המסכות הנצחיות של התאטרון החי
המזהבות היפות האבסטרקטיות העשירות
לא אלו בשחר לבן המחלקות העולם
אלו העשירות היושבות על הפצה לשמור
אלו המסכות השומרות ממזיק ורוח רע..."

"המסכות יורדות" (3)

המסכות העולות הן כביכול הזיוף, אבל הן בעצם המסכות האמיתיות, המסכות של
התאטרון החי", כשם שהמסכה היורדת מוולך, היא "עצמה" האמיתית.

חלק מהבלבול אותו יוצרת יונה וולך, בינה ובין דמותה, נוצר על ידי שינוי גוף
הדובר/ת מגוף נקבה לגוף זכר. וולך יוצרת לעצמה זהות מינית חדשה, בדמות
"הגיבור" הגברי. הגיבור הוא זה ש"מכבה את האור", "מפסיק לשחק", "מוריד את
המסך", הוא שמאבד הכל ונבלע אל בהלותיו וחרדותיו, הוא שחייו נפסקים. אבל
אותו הגיבור הוא בעצם וולך. אותו התאטרון עליו היא כותבת, הוא התאטרון
הנמצא בראשה, והיא גם מציינת זאת בשיר המובא בתחילה:
"יש לי תאטרון שלם בראש
ואני בו הגבור"

וולך הרי יכלה לכתוב "ואני בו הגיבורה", אך היא בחרה לעטות מסכה גברית.
בעיון נוסף בשיריה, ניתן לומר שאותה מסכה גברית, היא לא בהכרח מסכה, והגוף
הנשי בו היא כלואה, הוא המסכה:

.....
היא אולי לא יודעת
ואולי גם לא תדע
שהיא לסבית שמעדיפה בחורים
ואתה הומו שמעדיף בחורות
ואתה בחורה
היא בחור
זה די מסתדר ביחד
הרי המח מה שמשנה
ולא הצורה הגופנית
ביצים מדמות
המסתירות כוס תאונתי
או כוס
המסתיר ביצים

...
באמת באמת איזו טעות התייחסתי אליך כמו אל בחור
קראתי לו אתה

...
כשהמהות המינית היא המרכז שלה אבל כאפי לא כמין
משהו שאפשר להפריד אותו ולשמע קול נקי
שאי אפשר לשחקו אם לא יודעים אותו
כאלו שאיננו
אין כוס בין הרגלים אין זין שם

נִשְׁמָה חֶסֶד גּוֹף מִסְתַּוְּבֶת בְּבֵית
מִה שְׁמִסְבִּיר אֶת הָאֲמוֹנוֹת בְּהִשְׁאָרוֹת הַנֶּפֶשׁ מִנְתִּיקָה מִהֶגוֹף מִהִתְדַּעַה
הַנֶּפֶשׁ אֵין לָהּ גּוֹף אֲבָל לְגוֹף יֵשׁ נֶפֶשׁ..."

"אתה חברה שלי" (4)

המבנה הפיזי אינו תואם את המבנה הרגשי, ונראה שמערכת היחסים "השלמה" בין גבר לאישה, משלימה את עצמה במהופך, כלומר האישה הפיזית היא בעצם גבר רגשית, והגבר הפיזי הוא בעצם אישה רגשית. את בחירת המגדר בשירה "המסכות יורדות" מותירה וולך כאופציית בחירה לקורא. נראה כי היא עצמה כבר אינה יודעת להבחין, או שהיא מותשת מהניתוח הרגשי של המגדר על אף שבשיר זה הוא מתואר מבחינה פיזית של התפשטות והורדת מסכה:

...."

הזֶוֹנָה מִתְפַּשֵּׁטת יוֹצֵא בְּחוֹר יִפְהֶפֶה
הַנְּבִלִית מוֹרִיד מִסְכָּה יוֹצֵא גִ'נְטִלְמָןִית..."

"המסכות יורדות" (5)

אם כך, המסכה האמיתית של וולך, הוא גופה. היא עולה על במות כאישה, משחקת בעולם תפקיד אישה, אך בתוכה, היא גבר. הגיבור בשירה, אשר נראה בתחילה כמשמש לה מסכה, הוא היא האמיתית, שהוא בעצם הוא. וולך היא גבר המצפה לאישה, מדמיין מה יקרה כשהיא תבוא ותבחן את טיב היחסים ביניהם. לוולך מחזור שירים הבוחן סיטואציות שונות המתארות את יחסי המין ביניהם, כאשר בכל שיר באה האישה בדמות אחרת-במסכה אחרת.

התאטרון של וולך מורכב משלוש הצגות עיקריות: הצגה בינה לבין הסובבים אותה, הבאים איתה באינטראקציות, בינה לבין קהל קוראיה ובינה לבין עצמה, כאשר ישנו דגש על זהותה המינית המבולבלת. היא עוטה ופושטת מסיכות בכל אחת מן ההצגות האלו. אצל וולך "הבמה האחורית", בה לכאורה אמורה להיות רמת המשחק הנמוכה ביותר, היא במה בה ההצגה לא נופלת ברמת המשחק. אי הסדר העצמי שנובע מחוסר ההפרדה בין הבמות, יכול להיות הסיבה לבלבול בינה לבין דמותה בשירה, לשינויים בגוף הדוברות - אותו בלבול היוצר את הגוון הכה מיוחד של שירתה.

מקורות

- (1) - "היחיד והסדר החברתי" - מקראה בסוציולוגיה לבתי הספר התיכוניים בעריכת דניאלה רוט-הלר וניסן נוה, עמודים 28-36.
- (2) - "מופע", הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמוד 35
- (3) - "המסכות יורדות", (שם) עמודים 130-134
- (4) - "אתה חברה שלי" (שם) עמודים 62-64
- (5) - "המסכות יורדות" (שם) עמודים 130-134

תודות

ליגאל הראל, מורי לסוציולוגיה, לערן הדס, על הייעוץ מועיל.
לקוראי הבלוג שלי, על ההערות חכמות. לדודי בן עמי על העידוד.

יעל פרידמן, ילידת 1991. תלמידה במשרה מלאה במגמת אמנות פלסטית.
שחינית. מתעניינת ברגשות אנושיים, כותבת וקוראת.
אתר אישי (בלוג) - ["המטפורה הגדולה של החיים"](#)

יעקב שגיא

כמי שניטל צלו

כמי שניטל צלו אני עובר בעולם
נזהר לא לשבר ענף,
לא להזיז אבן,
לא להפחיד צפור,
מסרב לדומם מנוע, מסרב להביט לאחור,
להשאיר לבד בלי הידיעה,
להיות רואה כאב בלא יכולת לעזור.
עובר בעולם, חסר מנוחה,
בחפוש אחר נפשי התאומה
שנותרה למטה בעמק הבכא.

כאשר יצאתי לאור

כאשר יצאתי לאור, מה ראיתי סביב
לא עלה של כרוב,
לא צמחי מקור החסידה,
רק אנשים הסוגרים עלי סביב כחומה
סוברים על עכוז.
לנטש את הרחם החם היה מקח טעות,
יצאתי סומא אל האור כמו גוזל שבקע.
מנער עצמי מבין הקלפות
עומד על דעתי
נוטר סליחה.
בעוד קרובי משפחה
נוהרים מקצוות המדינה
לראות את פלא הבריאה
העונה לשמי
וחותם בצנחה.

רענן בן טובים

עוקף הכרה

אתה שותה, וזה
עוזר לצמצם את השעות האלה,
שמפרידות לך את השפיות
מהבקר.
אתה יודע שעננים מתקדרים
מעל ראשך, ורק שלא ירטיבו לך
את הכביסה המתנודדת ברוח הפרצים,
שיש לך עכשו בראש,
שלא ימיסו לך את החבורים הדקים האלה
העשויים ממלח, שנקוה
בתחתית שק דמעות ריק.
אז אתה שותה לטובת הנגאובר
מברך,
בכדי שלא תצטרך לשלם את המחיר המלא.

חיפוש

זהו מקום טוב לרפץ בו,
להסיר כובע בפני הגורל.
כאן, בפנת רחובות הלב ותעלוליו,
אפרש את שמירת חפוש הבלויה,
ארכין ראשי, אשפיל מבטי,
אגניב מבט מסוה לעבר הלבד המצפה,
ואמתין לעוברים ושבים, שיתעכבו קמעא אצלי;
אולי יזרקו לי אותך.

רענן בן-טובים. יליד 1968, גר בתל-אביב. עורך-דין במקצועו ורודף צדק בנשמתו. מגדל שני כלבים
האסקי-סיביריים יפהפיים ועזי אופי. כותב, מאז שעמד על דעתו, בכדי לנקז לחץ תוך גולגולתי
אל תוך דף, להכתימו במלים. שוקד בימים אלה על עריכת ספר שירים וקובץ סיפורים קצרים פרי
עטו.

מנחם מ' פאלק

חופן שעועית ואפונים

הצוענִיָּה הוֹשִׁיטָה יָדָה
לְקַבֵּל חֹפֶן שְׁעוּעִית
וְאִם אֲפֹשֶׁר גַּם
שְׁלוֹשָׁה גִּרְגְרֵי אֲפוֹנָה.

לְבוֹשָׁה בְּשִׁמְלָה תְּפוּרָה מְטֹלָאִים
תַּחְתִּיָּה שִׁמְלָה נוֹסֶפֶת,
תְּכַשִּׁיטִים זֹלִים מְכֻסָּף
וְנִימַת קוֹל בְּטוֹנִים בְּכִינִים
עָשׂוּ אֶת הַמְּלָאכָה.

שְׁלוֹשׁ תִּינוּקוֹת,
בְּקָשִׁי בְּנֵי שְׁלוֹשׁ, הִיא אִמְרָה,
הֵם צְרִיכִים אֶכֶל
וְחֶלֶב,
וְהַפְּרוֹת עִם עֲטִינִים סְחוּטִים,
אֲפֹלוּ אֱלוֹ שֶׁל הַשְּׂכָנִים.

הָאִשָּׁה הַיְּהוּדִיָּה, הַיְּשׁוּבָה עַל מַפְתֵּן הַבַּיִת
בְּקִצָּה הָעִיר
פּוֹלָה אֶת הַקְּלָפוֹת מִתּוֹךְ הָאֲפוֹנִים וְהַשְּׁעוּעִית,
הוֹשִׁיטָה יָדָה וְנִתְּנָה לַצּוֹעֲנִיָּה
אֶת מְבַקְשָׁהּ.
הִיא אֶף הַבִּיאָה בְּקִבּוּק חֶלֶב.

אַחֲר־כֵּן, הִיא הוֹרִידָה אֶת הַסֶּנֶר
סָגְרָה אַחֲרֶיהָ אֶת הַדֶּלֶת
וַיֵּצֵאָה לְשׁוּק
לְקַנּוֹת אֲפוֹנָה וְשְׁעוּעִית
לְקִרְאָת בְּשׁוּלֵי סוּף הַשָּׁבוּעַ
עֲבוּר בְּנָה הַיָּחִיד.

רַק שֶׁהַצּוֹעֲנִיָּה לֹא תִכְנַס לְבֵיתָהּ
וּתֵאֱמַץ לְלַבֵּה כָּלִי בֵּית יֶשֶׁן
וּשְׁמִיכָה לְתִינוּקוֹת,
אוֹ שִׁמְלָה לְשִׁמַּח אֶת הַבַּעַל
הַנוֹהֵג בְּקֶאֱרוּצָה* וְסוֹס מְרַעֵב.

רַק שֶׁלֹּא תִגְנֹב אֶת כָּלִי הַשְּׁחָמֵט שֶׁל בְּנָה הַקָּטָן
יוֹם לִפְנֵי הַתַּחֲרוּת בְּבֵית סֶפֶר.

* עֲגִלָּה כְּפָרִית לְמַסְעוֹת, רְתוּמָה לְסוֹס. לִגְבֵי צוֹעֲנִים
רַבִּים, בֵּיתָם הוּא עֲגִלָּה כְּזֹאת מְכֻסָּה בַד.

שלשת הגרציות מאגמון החולה
ציירת: ורדה ברגר

ורדה ברגר

חפת עבים שחורה.
קר לך
קר קר

געגועים לצֶהֱלֶת עגורים אפורים.

צהלת העגורים
ציירת: ורדה ברגר

השירה והשירה

[סביב הפיוט ששרים בליל-הסדר לפני הסעודה]

ר' אהרון כהן

אמונים ערכו שבח

אמונים ערכו שבח לאל וטבחו טבח
ואמרתם זבח פסח הוא ליי

הרימו קול שירים שמחו בליל שמונים
על מצות ומרורים אכלו ושתו ייני
ואמרתם זבח פסח הוא ליי

ראשון לכל ראשונים על יד ציר אמונים
מיד כל מענים הציל כל המוני
ואמרתם זבח פסח הוא ליי

נסי אל זכרתי וחסדיו ספרתי
עתה ידעתי כי גדול יי
ואמרתם זבח פסח הוא ליי

כוכבי השמים מנשה ואפרים
יצאו ממצרים כל צבאות יי
ואמרתם זבח פסח הוא ליי

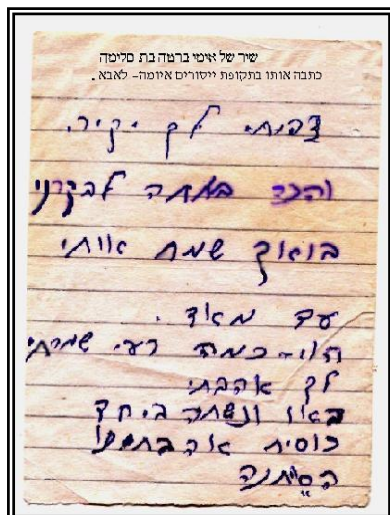
הנחיל תורתו לעמו ועדתו
שומרי מצותו עם נושע ביי
ואמרתם זבח פסח הוא ליי

נפלאים מעשיך ועצומים נסיך
יאמרו כל חוסך טוב לחסות ביי
ואמרתם זבח פסח הוא ליי

* * *

השיר האחרון והראשון של אימי

לפני שאימי נפטרה, בגילוי פתאומי שהמם אותי, היא השאירה פתקה ובה היה כתוב שיר. שנה שלמה היא עברה עינויי תופת של מחלת הסרטן ואבא היה נודד בודד בביתו. זה היה שיר אהבה לבעלה. אמא לא היתה רהוטה בשפה העברית. נטייתה היתה חזותית יותר ממילולית. היא תפרה דברים מפוארים, היתה לה יכולת אסתטית גבוהה. בכל זאת היא נפרדה מהעולם בשיר. כתב ידה היה רועד. בשל מחלתה היא רזתה בצורה מחרידה. עצמות לחייה בלטו והיא שקלה אולי שלושים ק"ג. אבל רוח פיעמה בה ולמרות חוסר יכולתה לדבר אצבעותיה רשמו:

צפיתי לך יקרני] [.
והנה באת לבקרני
בואך שמח אותי

עד מאד.
הוי כמה רעי שמרתי
לך אהבתי
בא ונשתה ביחד
כוסית אהבתנו
האיתנה

אני חותם כעת במקומה כמיופה כח: ברטה עוזר. היא גם לא היתה מסוגלת כלל לשנות באותם הימים, גם לא "כוסית אהבה", אבל הרעב לאהבה והגלות בחדר החולים הסיעודיים היו נוכחים ויצרו עקבות מפליאים בשיר. הרקע היה של ריחות מדכאים, ריחות-צואה וריחות חומרי חיטוי במחלקה של החולים הכרוניים בו שהתה. עם רקע זה שאינו פיוטי כלל ועיקר היא נשארה וכתבה באחד הימים את השיר שצילמו מצוי איתי לזכרון. השיר מגלה לנו שכאשר היתה לבד, בבדידות, בשקט, עם קולם המונוטוני של המכשירים המנטרים את הלב והנשימה ומצביעים על המימד החומרי כל כך של האדם, שקיומו מותנה לא במימדים של רעיונות פילוסופיים, אלא בפולס חשמלי קבוע והכרחי בלב, בכמות נמדדת מדויקת של גזים מסוימים, בחילוף חומרים במעיים ובהפרשות תקינות כראוי למי שכיניו הוא נזר הבריאה. אבל אימי נפרדה מהעולם בשיר. היא עזבה אותנו כשהשורות הבודדות האלה מותירות אותי פעור נפש חוץ מהיותי פעור פה.

השיר מצויד במטאפורות שלא באו מנסיון קריאה עשיר. לאמי לא היה נסיון קריאה עשיר. לא מתרגול כתיבה. שיר זה בא מעומק לב. כמו בפירוש של רש"י ביחס למשה, גם לבה אמר לה לשיר, בפולסים האחרונים של הלב אפשר לשיר. לשיר הוא להיות שורר על החיים. כשאבדה השררה הזו, השררה המינימאלית על הריאות, על הלב, אבדה השררה על המחשבה, אבד האני, אבד השיר. בין השררה לבין אובדן השררה על הקיום, בין היות האדם הפרטי... נזר הבריאה לבין אובדן ערכו, כנראה שמתנהל דו קרב פרוזאי שרק הפיוט יכול לו. במקורות מובא שהשירה מלשון שרשרת מעידה על חיבור. עם שלם חרד מאסון המצרים עלה ליבשה ושר את שירת הים. הוא לא השתתף לפני כן בסדנאות שירה. השירה עונה על החרדות הקיומיות במוסיקה שלה בהכרזה שלה: אני שר משמע אני קיים.

הפיוט לפסח

הפיוט המצוטט בראש הדברים הוא שיר יקר ומרגש אשר הושר בביתנו בשיאו של ליל הסדר. היה אבא שכתב הרבה שירי ילדים לבני המשפחה והיה רגיש למוסיקה, היה מפליג בעיניו למחוזות שידענו כי הם מאיתנו והלאה; והם מחוזות זכרונותיו מהעליה לארץ ישראל ועד היותנו חקלאים במושב ברק. הוא שר אותו בביצוע בו הוא מופיע כעת באתר הזמנה לפיוט בביצוע ר' אריה עובדיה. שלב ליל הסדר הגיע להכנה

לנטילת ידיים עת מברכים על המצה, וכולנו התרגשות שהרי עוד מעט נאכל את החסה הטבולה במעט חרוסת.
 החרוסת של יהודי עירק מיוחדת היא ושונה מכל נוהגי שאר העדות: אין היא עשויה מעיסה של פירות ככתוב בספרים אלא מדבש תמרים. הדבש הזה שניחוחו המשכר מילא את הבית עת זוקק על אש קטנה לאחר בישול התמרים על ידי אמא. החרוסת נקראה "סילן". את השם הזה אעניק לספר שירי הראשון שיצא ב"ספרית פועלים" ב-1981. יהיו בו שירי חווית הישראליות שלי, ישראליות עניה שהסילן המעורב באגוזים היה לה כסמל הטיט, סמל השעבוד של עם שלא היה אדון לעצמו. "סילן טהור" קראתי לספר. ערב נטישת האוניברסיטה והכניסה לחיים של שמירת מצוות. אבא שר:

אֲמוֹנִים עָרְכוּ שֶׁבַח לֹאֵל וְטַבְּחוּ טַבַּח
 וְאַמְרָתָם זֶבַח פֶּסַח הוּא לִי

ואני ב"סילן טהור", עדיין מעין ישראלי אקזיסטנציאלי, מודע לסופיות הקיום אך עדיין רחוק מתחושת ההיענות לריבונו של עולם אכתוב:

רק בשר

פְּרִי עִם נִקְדַּת רִקְבוֹן
 מִכִּיר אֶת חַיִּי, נוֹגֵעַ בָּהֶם עַל פָּנַי.

מוֹעֵד כְּמוֹ פְּרִי גַם גּוֹף הַבְּרָזֵל מִתְפַּלֵּל –
 שׂוֹאֵף חֲמֵצָן. בְּעַל כָּרְחוּ
 צַר עַל גּוֹפּוֹ חֲלָדָה,
 נִיחוּחִית כְּמוֹ צֶל.
 לוֹחֶשֶׁת לְהַפְּלִיא
 נְשִׁימָתוֹ כּוֹבֶשֶׁת בּוֹדָאִי אוֹתוֹ
 אֵךְ הִיא חוֹבֶקֶת גַּם אוֹתִי
 כְּמַעֵט בְּלִי שְׁאֲרָגִישׁ
 עוֹרְבִים עָלַי יְמִיָּה בְּלַחֲשָׁה אֲדָמָה.

אֵד זָמֵן
 אֲעֲמִיק הַיּוֹם לְשִׁיחַ
 דְּבָרִים נִפְלְאִים:
 אֵינִי רֵק בְּשָׂר.

נכון, התפילה בשיר הזה היא משהו סרקסטי. היא דו-שיח הברזל עם החמצן והחלודה כמענה. השיר הסווה את בקשתי אחר חמצן התפילה ואני הייתי חנוק.
 ראיתי את רקבון הפרי וחרדתי מהבאות. והנה מגיע החג שבמרכזו מונח הבשר כזכר לקרבן פסח. שירת ההלל משלהבת את המסובים היא שירת האמונה בת אלפי שנים המזהה את סובבי הסעודה סביב שירת הבטחון בזהות היהודית ושירתו של אבא חודרת את הלב:

הָרִימוּ קוֹל שִׁירִים שְׂמֵחוּ בְּלֵיל שְׂמוּרִים
 עַל מִצּוֹת וּמְרוֹרִים אֲכָלוּ וּשְׁתוּ יַיִן
 וְאַמְרָתָם זֶבַח פֶּסַח הוּא לִי

מהו שמרומם את האדם מימי החול? האם האבסורד שקאמי דיבר עליו וטלטל אותי בימי הסטודנטים העליזים, יש לו מענה? התחלתי להתבונן בטקסט והשאלה מהמדרש היתה לי חדשה ונוקבת בתביעת האדם לאיכות קיומית, איכות שתעניק לו פשר קיומי ותמנע את מסקנת האבסורד והחידלון שבעקבותיו, שמצוי בעיצומו של הדיון במסכת פסחים:

(פסחים ק"ח) "אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שאמר הקב"ה לאדם הראשון "קוץ ודודר תצמיח לך", זלגו עיניו דמעות. אמר לפניו "רבונו של עולם, אני וחמור נאכל באבוס אחד?!" כיון שאמר לו "בזעת אפיך תאכל לחם", מיד נתקדשה דעתו.

גם הבהמות ניזונות וגם האדם ניזון. מהו ההבדל בינינו? "בידינו לרומם את האכילה למדרגה רוחנית..." התחלתי לשמוע בפיוט דברים שלא נאמרו באקדמיה. אחרי שלמדתי אצל נתן זך שירה, בהתלהבות רבה, ואצל פרופ' יעקב בהט מספרות ההשכלה, ואצל עליזה שנהר מסיפורי העם שמקוטלגים במילונים לפי מפתחות, שיחת האדם ואימת מעמד החמור לא היו זרים לי. חרוזי השיר הדהדו לי מפיוטיו של אבא: **וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח הוּא לִי**.

היצירה האישית שלי כמשורר והקיום שלי הוטעמו בשפה יהודית מחודשת.

שירה יהודית

ימי האביב של חג-הפסח. עם ישראל התחיל לפרוח בראשית הזמנים האלה. בעונה הזו נוסד גם אחד הביטויים האדירים בשירה – שירת הים. אז ישיר משה ובני ישראל - היה הכתוב ראוי להכתב אז שרו, בעבר! אלא - נלמד שהכתוב מתייחס אל העתיד – עם עבדים יוצא ממצרים. והשירה שלאחר העליה מן הים היא אחת ה"יצירות" הנהדרות המלוות אותנו במשך הדורות, בזינוק רב השראה. עם שהיה מנותק מקיום רוחני, מציג שירה מורכבת ומפותחת בכל קנה מידה – תקבולות מצלולים לשון נופל על לשון דרמה ומתח פנימיים – באיזו סדנה התפתחה שירה זו שצומחת מפי מי שעד עכשו היה הסטטוס שלהם "עם עבדים", לא משוררים!?

כולם יודעים- כשאנחנו מדברים אודות שירה, הדבר המיידי העולה בתודעתנו הוא טכסט, ניקוד וקומפוזיציה כל שהיא. רש"י יאמר לנו בשירת הים "אז ישיר משה - ... אמר לו לבו שישיר וכן עשה" שמתם לב לנוסח המפליא הזה: "אמר לו לבו שישיר"! השיר בא מהלב למשה. וראיתי אצל הרב רפאל שמשון הירש: "...מה גדול הדמיון ועם זאת מה גדול השוני בין פתיחה זו של שירת הים לבין דברי הפתיחה של שירת העמים: אצל בני ישראל - אשירה לה' – מבטאת ענוה, לא גבורה ונצחון של בעלי העצמה אלא דבקות בבעל השירה עצמו ואילו אצל כל העמים נמצא "לנשק ולגבר אשיר" מילים בהם פותח ורגיליוס את שירתו אינאיש".

וראיתי אצל ההיסטוריון דוד אוחנה בספרו "מסדר הניהיליסטים": מיאקובסקי, חורז את המילה stal (פלדה ברוסית) עם סטלין. ובודאי מצויה כאן הכניעה של משורר בפני שלטון עריץ - הכח היצירתי שלו מגויס לזה במיטב כשרונו: "הלאה! קדימה! התקיפו! קדימה! / פרצו! לארמון! ... הבונה והמורד-הכוח ..." [ראה - מסדר הניהיליסטים, דוד אוחנה, 344]

המשורר והשלטון העריץ הם כוחות שגוייסו על ידי ממלכות להעצמת הדיכוי של נתיניהם.

בא הפסח לשיר שיר יהודי של בן חורין. הממלכה נופלת. עם העבדים יוצא לבשר לאנושות כולה שירה חדשה:

כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם מְנַשֶּׁה וְאַפְרָיִם
יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם כָּל צְבָאוֹת יְיָ
וְאֶמְרָתָם זָבַח פֶּסַח הוּא לִי

ארחיב כאן מעט את תשתיתו של המושג "שירה" כדי להצביע על שורשיו במחשבת הלשון היהודית :

כאשר יעקב נאבק בשרו של עשו במעבר היבוק, מתרחשים דברים בכמה מישורים. מקדים הכתוב ומציין את מצבו של יעקב - "וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ". לבדו! זהו מצב הפתיחה. להיות לבד שאינו מתקשר לבדידות קיומית - זהו מצב של היות לבד עם הישות השלמה של מי שכאשר היה בכיוון הפוך - שקעה לו השמש ועכשיו היא עומדת לזרוח. הוא איננו זר בעולם. הוא לבד ומשהו ממחר להציב מולו אנטיזה: "ויאבק איש עמו..."!

בשלב הזה אנו עדים לחדירת מושג הזמן: "...עד עלות השחר". עלות השחר בכוונתו המדויקת, ההלכתית, הוא זמן ראשית האור, כנאמר במסכת ברכות. אחריו - הנץ החמה.

למאבק נכנס יעקב דקדקן בפרטים, "פכים קטנים" כדברי רש"י. הוא יוצא מצד אחד צולע. מצד שני מתחדש לו שמו - ישראל. יעקב שמו כגולה, יעקב שמתייחס לחלק התחתון הנרמס של הגוף היעקבי. ישראל יהיה שמו החדש שיהיה שמו הכולל של עם שינחיל שירה של גאולה ששאיפתה אוניברסאלית.

מביאור מרתק על פרק שירה ששמו "כנף רננים" נלמד שהמושג שיר משמעו האחד הוא עיגול. (במסכת שבת נמצא - הבהמה יוצאת בשיר, שהוא עיגול המתכת שבאפה). כך לפי בעל "כנף רננים", כל מילה ששורש האותיות ש,ר, כלול בה מגדירה את מהות הדבר - אצל יוסף - בנות צעדה עלי שור - שור: החומה המגדירה את העיר. שורה: המצב בו בעליה מקיף את הסרים למרותו. תשורה : מגדירה את רגשות הנותן למקבל. השראה: מצבו של האדם המקבל רוח נשגבת. שיר: מקיף ומגדיר עניין הראוי להכלל במילים בו הוא מבוטא. ישראל: מגדירים את יחסם כמי ששרים שיר לא-ל.

השירות הגדולות באות ברגע של קטסטרופה - שירת הים, שירת דבורה, שירי דוד, במצב של התערערות ואימה קיומית, כשיש סכנה של אבדן, יש סכנה גם של אבדן אמונה, חורבן נפשי עלול לגרור לאובדן פיסי. בא השיר הישר שיש בו גם שורה פנימית על הישראליות האמיתית והוא מחדש את החיבור ומעיד כלפי שמים - שיר מתחבר לשיר והחוליות מצטרפות להיות רצף שלם - שיר שישירו בני ישראל ויאמרו לאמור - אשירה לה'...

השירות הגדולות באות ברגע של קטסטרופה - שירת הים, שירת דבורה, שירי דוד, במצב של התערערות ואימה קיומית, כשיש סכנה של אבדן, יש סכנה גם של אבדן אמונה, חורבן נפשי עלול לגרור לאובדן פיסי. בא השיר הישר שיש בו גם שורה פנימית על הישראליות האמיתית והוא מחדש את החיבור ומעיד כלפי שמים - שיר מתחבר לשיר והחוליות מצטרפות להיות רצף שלם - שיר שישירו בני ישראל ויאמרו לאמור - אשירה לה'...

הילד שלי יושב מול הגמרא ומדבר עם רש"י שבאמצע הדף, הוא מתייעץ עם רבנו תם בשולי הדף וחוזר לתנא המחביא משהוא בין סתרי לשונו. הילד שלי עושה זאת בלי לומר את המילה היפרטקסט אפילו פעם אחת. כך עושים ילדים רבים מגיל עשר, בולשים בנהרות הסבטקסט העתיקים ושותפים לנהרה גדולה של דורות יוצרים יהודים. מרחקי הזמנים שבין הדוברים בטקסטים מאבדים משמעות. החלל והזמן מתאחדים והאפוס אינו מופסק בצלצול הסלולרי כי הסלולרי מכובה עד סוף השיעור.

פתחנו ביעקב הנאבק עם המלאך. שם התרחשה התפנית שחברה את כלל ישראל עם השירה הכללית לבעל ההשגחה על הגולה השב הביתה. הדמות הנשית בה החל תהליך זה הלא היא זקנתו – שרי ששמה משתנה לשרה – השררה היא המודגשת בשמה אבל גם השיר.

לא פעם מעדיפים חז"ל את האשה על הגבר: בבראשית רבה (מז, א) על "אשת חיל עטרת בעלה" (משלי יב, ד) – נאמר בדיוק כך: "בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה".

הסיטואציה של יעקב היא של מאבק – יעקב נאבק (עלה האבק עד כסא הכבוד, חולין צא). הבה ניתן למלאך ההוא להתבטא במושג שלו – "כי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעַם אֲנֹשִׁים..." שרית, שבגיננו שב ומהדהד לנו מושג המאבק השלטון והשיר. כי באותו הזמן של ה"מאבק" קורה דבר שראוי לשים אליו לב: ה"מלאך" מבקש: "שלחני כי עלה השחר" את טיב הבקשה מסבירים חז"ל – הגיע זמנו של אותו מלאך לומר שירה. עניין הזמן ומילוי השליחות הוא קריטי. ברגע שיעקב מקבל שם חדש והוא "ישראל" הוא רגע שבעולמות העליונים נעשה זמנה של השירה ללא דיחוי.

לא יהיו הדברים שלמים אם לא נצמיד לדברים כיוון אחר המדגיש במשמעות המושג שיר גם את עניין הישרות – הושע מזכיר את הדברים – "בבטן עקב את אחיו ובאונו שרה את אלקים [שימו לב] וישר אל מלאך ויכל בכה ויתחנן לו. ובתהילים – רָנְנוּ צְדִיקִים בַּה' לַיְשָׁרִים (!) נָאֹה תִהְיֶה וְכֵן – בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלֵּל, וּבְדַבְרֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ, וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמֵם ...

המושגים המתקשרים למושג השירה כאן הם הפניה לגבוה, יושר וענוה, השורשיות באבות האומה, היות השיר אמת מידה לאמונה בשעת משבר. הוא שיאו של זמן מבחן קיומי.

האם זהו הזמן המדויק בו אנו עצמנו נמצאים? האם עלינו להמתין לנביא שישיר לנו שירה חדשה (שירו גאולים נאמר שם ואנו איננו גאולים לדאבון עיניים ולב) ובכל זאת, הרי לא יתכן שבטרם שעטו חילות סיסרא על עמק יזרעאל היה מונח בלב דבורה אותו השיר – שבגלל גאווה שהיתה לה נאלצה לבקש ולהתחנן שתשרה עליה רוח הקודש: עורי עורי דבורה עורי דברי שיר, ובטרם היכו הפלישתים מן המארב בגלבוע ההיה כבר מוכן דוד עם מילותיו הלקוחות מרקיעים עליונים – הצבי ישראל על במותיך חלל?

האם מותר לדרוש מעצמנו מנהיג ראוי או קודם שירה ראווה? הרוח קודם, אם השררה?
אהה, אהה, הא בהא תליא!

הנה כך, השירה בפסח תהיה משיאי השירה היהודית – הגמרא בפסחים (דף פה, ב): "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא", כל אחד אכל כזית מהפסח אך ההלל הושר בחזקה, נדמה היה שהגגות עומדים לפקוע מעוצמת השירה.

את הפיוט אני שר עם ילדי. האינטרפרטציה לפיוט צומחת מההתחברות בין זמן עבר לזמן עתיד, שמעניקה להווה את משמעותו. המוסיקה היא זו שחתרה מעבר למאורעות וזמנים והניעה את משפחותינו מארצות ותרבויות עד לעת הזו. את האפיקומן נסיים כרגיל לפני חצות. הטעם בפה ימתין כשעה ואולי לא ימוג ויתחלף לשירה פתאומית של עלות השחר אולי גם נשמע את מי שאנו מתאווים לשומעו: מנהיג ראוי לשררה ושירה ויהיה גם לנו לב שיאמר לנו שנשיר.

מחזור שירים: המעט

1. יומי עלום-מדבר
דק פסיעותי טרם עת
במרוח ערף נטיתי אהל
ללון
2. את פותחת בתיים.
מסתפנת.
משחק הולך
ומתארך
3. מפגשי סופשבוע.
אולי קרבה
ויקרע בי
הזר קול
תפלה
4. אם לא אבוא בו
ינגף בי עורי
במנוסה מתגרה.
אדריכל הנזר, שמך
גנובים, מבקשים
נעילה
5. רחוף נרמס במחול
הד שומט צליל,
ערסל כף ידי
תנועת מים שותקים,
אחר-כך זולג.
הטליאי גופך לפרימה
נחש בך שואג
6. צרדו מיתרי, סוד גרוני
בוחר מלה, מנפה לחש קול
עד דק קלפת רחש זרע
7. נביחת בדידות, ביתי
ערב. רוח נפער מלא-פה.
כמהה דעת חיק קרבה;
אין אומר
סוד העדר, עקוד-זמן
זה מפבר
8. העץ, עצתו בו חרצה
רוח ליל זלעפה.
כחוט השערה נחשף
גב הסדק; ורחש
אין
9. עין שקופה מערפלת
אד זכרון שהחסיר
פעימה. בסבלנות
נוצה לבנה
פורמת
צל-זמן
10. "ראיתי אותך רוקדת
ביים: חתנה".
נערה דתיה טובלת מולי בבגדיה
מבט צליעתה, פזילת טביעותי
חול-חלין
11. עלה מרעיד אדות נחל
יום מתעבר פנים-חיקו
גוף נושם חלליו
בתנועה נשכחת
12. לרקד
לחכות
שלא ברכתני על המגמר

שלומית ירון, ילידת קיבוץ חורשים [1957],
רקדנית ועוסקת בתראפיה באמצעות מחול.

יבגני יבטושנקו

יבטושנקו בתל-אביב 11.2007

בשנת 1997 קבע יבגני ריין, ידידו של ברודסקי (ויש הסבורים – מורהו) את ההנחה הבאה: "רוסיה היא ארץ מיוחדת בכל המובנים, ואפילו בדימויה הפואטי. מזה מאתיים שנה, ולאורך כל אותו פרק זמן, משורר דגול אחד מייצג את השירה הרוסית. כך היה במאה ה-18, ה-19 ובמאה ה-20 שלנו. ורק שמות שונים לו לאותו משורר. זוהי שרשרת בל-תינתק. נתעמק נא בעקבות: דרז'בין – פושקין – לרמונטוב – נקרסוב – בלוק – מאיקובסקי – אחמטובה – יבטושנקו. אין הוא אלא אותו משורר דגול אחד ויחיד עצמו ולו פנים שונות. כזה הוא גורלה הפואטי של רוסיה".

נראה כי ביחס ליבטושנקו אפשר להאריך את הנוסחה הזו גם אל תוך המאה ה-21. קראתי במקום כלשהו כי שני אישים רוסיים נמנים השנה על המועמדים להענקת פרס נובל: פוטין ויבטושנקו! לא קשה לנחש שאני מייחל בכל ליבי כי הפרס יוענק למשורר שבין השניים...

יבטושנקו נולד ב-18 ליוני שנת 1933 לזוג גיאולוגים אשר עבדו באזור אירקוטסק המקפיא. עם הזמן הייתה אימו לזמרת. את השם יבטושנקו נטל יבגני מאימו (שם משפחתו של אביו היה גֶנְגֶנוס). הילד התחנך במוסקבה, שם גדל והחל לפרסם את שיריו מאז שנת 1949. בשנים 1951 – 1957 למד במכון לספרות ע"ש גורקי וסולק ממנו משום שתמך ברומן של דודינצב "לא על הלחם לבדו". רומן זה מספר – שומו שמיים! – על תלאותיו של מהנדס-ממציא בברה"מ אשר נשחק בגלגלי הביורוקרטיה הסובייטית. דודינצב וספרו נרדפו עד צוואר על ידי המשטר, וגם תומכיו ואוהדיו של דודינצב סבלו מנחת זרועו. עם זאת, יבטושנקו לא היה מורד. רחוק מזה. בשנת 1952 הוא היה לחבר הצעיר ביותר באגודת הסופרים של ברה"מ. את דרכו הספרותית הוא החל בחיקוי שירת הפאטוס הפוליטי של מיאקובסקי, אבל עד אמצע שנות החמישים גיבש לעצמו סגנון שירה מקורי, המשלב פובליציסטיקה רטורית עם לשון של יומיום, פתטיות עם ליריקה, גמישות של מקצב עם יכולת אמנותית גבוהה של ורסיפיקציה, הרהורים מעמיקים על הנצחי עם הבלי העולם הזה. אני נמנע כאן מלהכביר בשמות היצירות הרבות בהן ניכרים כל אלה, מה עוד, שרוב רובן של יצירותיו אינן נגישות ממילא לקורא העברי.

בכישורו הרב ידע יבטושנקו להלך על חבל דק שבין גבול הלויאליות והאופוזיציה. בנאמנות, בכנות ובהתלהבות השתלב יבטושנקו בהאדרת שמעם של המפעלים אשר אמורים היו להגשים את הקומוניזם, והוא אף רתם את עצמו לפעילות נמרצת למען התנועה הקומוניסטית הבינלאומית. על כך הוא זכה לתמורה כספית נדיבה, לאותות הצטיינות, לסיורים אין-ספור על פני כדור הארץ, לתרגום ספריו בלמעלה מ-70 שפות ולמוניטין עולמי. עם זאת, מצפנו וחושיו המחודדים משמשים לו כמעין סיסמוגרף רגיש. הוא נמנה על הראשונים אשר חשו בהסתאבות ובפשעי השלטון, אך שלא כמתנגדי המשטר הוא לא שלל מכל וכל, את ערכי התנועה המהפכנית הרוסית. הוא התמיד בהכרתו השמאלית והרדיקאלית בהתלהבות של איש הקומסומוול. אלא שיבטושנקו כתב גם שירי מחאה ליריים רבים, בהם התייצב לימנם של דיסידנטים כמו סיניאבסקי, דניאל, סולז'ניצין, ברודסקי, ווינוביץ' ואחרים. הוא הוקיע את תוקפנותה של ברה"מ נגד הונגריה, צ'כוסלובקיה ואפגניסטן. כל אלה מצאו את ביטוייהם ביצירותיו.

יבטושנקו נמנה על ראשוני הסנוניות המבשרות את ה"פרסטרויקה" והיה לטרובדור שלה. בהמשך גברו בשירתו מוטיבים של סקפטיות ושל אירוניה בעקבות אכזבתו מתוצאות "הבנייה מחדש", שהיו רחוקות מאוד מיצירתה של חברה דמוקרטית אמיתית.

קשה להאמין כי יבטושנקו הקומוניסט, הוא המשורר שכתב את השורות הבאות (כאן ובהמשך נרשמו המובאות בתרגום מילולי בידי הח"מ):

אפילו שגורקי נרצח בידי אחרים,
דומה כי הרגו אותו אותם הברנשים עצמם, -

שורות אשר נכתבו נוכח עלילת הרופאים היהודיים...
הנה שיר אינטימי על סטאלין מפרי עטו של יבטושנקו:

...בְּדִמְמַת הַלֵּילָה לֹלֵא שָׁנָה
הוא מְהַרְהֵר בְּמִדְיָנָה, בְּשָׁלוֹם,
הוא מְהַרְהֵר בִּי.
הוא נִגָּשׁ לַחֲלוֹן. מִתְפַּעֵל מִן הַשֶּׁמֶשׁ
הוא מְחַיֵּךְ בְּחֹם.
וְאֲנִי נִרְדָּם, וְאֲנִי חוֹלֵם
אֶת הַחֲלוֹם הַכִּי נִפְלָא.

זהו אותו משורר עצמו אשר כתב גם את היפוכם הגמור ברוחם של הדברים (מתוך "יורשיו של סטאלין"):

כל זמן שקיימים יורשיו של סטאלין על פני האדמה,
לא אחדל מלשוות לנגד עיניי כי סטאלין מצוי עדיין
במאוזוליאום.

לקורא העברי מוכר יבטושנקו בראש ובראשונה בזכות פואמת המחאה, שהטריגר ליצירתה היה יחסו של המשטר הסובייטי כלפי העם היהודי. הוא ממצה בה את מחאתו באי הקמת גלעד לזיכרם של רבבות היהודים אשר רצחו הנאצים בְּבִאֲבִי-יָאָר שליד קייב. פואמה זו עוררה בזמנו הדים רמים ואהדה רבה ליבגני יבטושנקו בקרב בעלי מצפון בעולם כולו, לא כל שכן – בקרב העם היהודי. בגיליון מס' 5 של "עין ערך שירה" הובאה הפואמה בתרגום לעברית על ידי אריה אהרוני ודודי בן עמי הקדים לתרגום מאמר על הפואמה ועל המשורר.

מפורסם מאוד בישראל השיר היפה והמרגש "בדומיה", אשר הושר לראשונה בפי ליאור ייני במסגרת הופעת "הלוך הלכה החבריה" – הופעת מחאה על מצוקתם של האמנים בברה"מ. שיר זה נודע בקרב הציבור כשירו של יבטושנקו, אשר תורגם לעברית על ידי יעקב שבתאי. האמת היא שלבד מן המקצב אין בין מילות "בדומיה" היפות להפליא לבין "הנחל שט" של יבטושנקו ולא כלום. הח"מ תרגם בזמנו את השיר בצמידות למקור.

לשאלתו של עיתונאי:

"כתבת בזמנו שיר חודרני 'הנה כזאת קורה לי', והקדשת אותו לבלה אחמדולינה. למי עוד מנשותיך בעבר הקדשת שורות חודרות לא פחות מאלה?"

– השיב יבגני יבטושנקו:

"קשה לי לשפוט. כנראה שאפשר לומר את זה על השיר 'אהובה הרדמי...' המוקדש לאשתי השנייה, גליה. בספרי החדש מצויה סדרה חדשה שלמה, אשר מוקדשת לאשתי מאשה. איך אפשר לשאת נשים אשר אינן אוהב, ואם אתה אוהב, איך

אפשר שלא לכתוב שירים שמוקדשים להן, אם אתה משורר? אין לו לגבר הזכות להיות כפוי-טובה כלפי הנשים אשר עזרו לו לחוש את הנפלא ברגשות " מתוך כתב בלשון הרוסית "סולנצ'ני וטר" (רוח שמש): קישור- [Любимая, сну!](#)

יבגני יבטושנקו

אהובה הירדמי

תרגום מרוסית: יואל נץ

רְסִיסִים מְלוּחִים עַל גְּבִי הַגָּדָר
הַפֶּשֶׁשׁ כָּבֵר נְעוּל.

הַיָּם הַסּוֹעֵר

גוֹעֵשׁ,

מִתְפַּלֵּשׁ,

מִתְפַּתֵּשׁ עִם הַחוּף

כָּבֵר יִנֵּק אֶת הַשֶּׁמֶשׁ הַמְלוּחָה אֶל תּוֹכוֹ.
הַרְדָּמִי אֶהוּבָה...

חוֹסֵי נָא עַל נַפְשִׁי.

הַהָרִים יִשְׁנִים, הָעֶרְבָה נִנּוּחָה.
כְּלָבֵנוּ הַקָּשִׁישׁ,

הַפֶּסֶחַ מַחְרִישׁ,

כָּבֵר רוֹבֵץ וְלוֹקֵק

אֶת שְׂרָשְׁרָתוֹ הַמְלוּחָה.

וְהַיָּם - בְּרָגֶשֶׁה,

וּבְהִמָּה - הַחֲרָשָׁה,

וְהַכָּלָב - עֲתִיר נִסְיוֹנוֹ הַתָּמִים,

וְאֲנִי - בְּלַחֲיֶשָׁה,

אַחֵר כֵּן - בְּרַחֲיֶשָׁה,

וּלְבִסּוֹף בְּלֹא אִנּוּשָׁה:

"אֶהוּבָה, הַרְדָּמִי..."

הַרְדָּמִי אֶהוּבָה,

תִּשְׁכַּחֲנִי עַל הַמְרִיבָה.

דְּמִינִי: הַתְּעוֹרְרָנוּ -

הַכֵּל רַעְנָן.

מֶה נָעִים הוּא לִישׁוֹן עִם

רִיחַ מְצוֹנִי¹

הַנוֹדֵף

מִמֶּרְתֵּף

אֶל נִבְכֵי הַשִּׁינָה.

הוּא אֵיךְ

אֶאֱלָצֵךְ

לְדַמֵּן אֶת כָּל אֱלֹהִים,

סִפְקִנִית שְׂכֵמוֹתֶיךָ? אֶהוּבָה, הַרְדָּמִי...

תַּחֲכִיכִי תוֹךְ שָׁנָה (מְקוֹר דָּמַע חֶסֶם)

פְּרָחִים תִּקְטְפִי תַּחַת הֵם שְׂקִמְלוֹ

וְשִׁמְלוֹת הַדּוֹרוֹת מְלוֹא אֲרוֹן לֶךְ תִּקְנִי.

עוֹדֶךְ מִמְלֻמָּלֶת?

נִמְאָסָה הַטְּלֻטָּלֶת.

¹ מצוני - בלשון גיאורגית: שמו של משקה העשוי חלב חמוץ בפי עמי הקווקז (הע' המתרגם)

העטפי בשנה לך ותתכרבל.
בשנה תממשי לך את כל המלמלת
בכל הבלבלת

בשנתך תמשלי.
לא-לישון אין כל טעם
ואפלו מטעם-

הח'ק. הוא כמו רעם
מני תת-הכרה מצטוח בדמי
בעיניך מצוקה,
שם בוקה ומבלקה
בא יבוא להן גואל עת שמורותיך תעצמי.
אהובה הרדמי...

השנתך נדדה
בשל נהי הרוח?
מהלומות הגלים?
תחושת-לב עכורה? נבזותו של אדם?
ואולי לא מי-סתם,
רק פשוט בגללי?

הרדמי אהובה...
דעי: ידי לא במעל.
לאשר כבר אנה
אבוי, אין תקנה.
תסלחי לי - שומעת? -
אהביני - שומעת? -

לו רק בשנה,
לו רק בשנה!

הרדמי אהובה...
בטרוף מסחרר
נאחז במרדף
על כדור מטרף.

לחבק נמהר,
פן לתהום נדרדר.
אבל אם נדרדר -
נדרדר נא יחדיו.

הרדמי אהובה...
הטינה היא כזבה.
הניחי לפול על הכר לראשך.
על פני הכדור הזה להרדם מה קשה,
ובכל זאת -

את שומעת? -
הרדמי אהובה...

והים - ברגשה,
ובהמיה - החרשה
והכלב - עתיר נסיונו התמים,
ואני - בלחישא,

אחר כך - ברחישא,
ולבסוף בלא אנושה:
"אהובה, הרדמי..."

יואל נץ (ווליניץ) יליד 1935, וורשה, פולין. עם פרוץ המלחמה הוא ובני משפחתו היו לפליטי מלחמה באוזבקיסטן ובלב רוסיה. עלה ארצה בשנת 1948. היה חניך, מדריך וראש קן ב"השומר הצעיר", שירת בנח"ל ובצנחנים. היה חבר בקיבוץ כרמיה ולאחר מכן בקיבוץ שובל. החל משנות ה-60 של המאה הקודמת עסק בתעשיית הדפוס והצילום. הציג כמה תערוכות צילום יחיד. רשם כחצי תריסר פטנטים בתחומי הדפוס והכימיה של הצילום. לימד רפרוגרפיה במכללת הדסה במשך עשר שנים עד למועד צאתו לגמלאות בשנת 2002. למד הנדסת ייצור בשלוחה של הטכניון בתל אביב; למד קורסים בכימיה, במתמטיקה ובפילוסופיה של המוסר באוניברסיטה הפתוחה. כתב והוציא לאור רומן אוטוביוגרפי "שלושה חיים".

יהל שיפטן

גינן

החיים מגיעים בבקר
לובשי שחרות וצמאי מות
מגיעים לעקר ולבזז אותי מאדמת מטתך
במעדר וקלשון,
באפלוּלית השקיה מלטפת
מעמידים ומציבים אותי בשמש היום-יום
הצורבת

נכון

אני נטוע בהם
לכאורה מטפח ובר תגמולים
אך בעקירתם אותי ממך
הרי אבדו תכולתם.

ציור: סמדר שיפטן

הנה

את נמצאת בתוך השיר הזה

בשורה הזו נמצאות הרגלים שלך
כמו ידיו האדירות של אטלס
בזו נמצא איבר מינך
שאין בו שקר וכשלעצמו
כאן הבטן שלך ישנה
ונחירות, פסיעות ועבודה רבה ויפי
פה בית החזה שלך
כמו נעם
כמו רגיעה אימה
כמו מעלה ומטה של עולם
הפסיק שיבוא מיד יהיה אפך,
פסיק כזה שיודע לחצות משפט
לשורה הזו נדחסות בקשי פניך
עיני צעקה
פה מדמם ובשר חי
מצח טובע ידע ומלל נושם
שעריך כבר יגלש אתי אל סוף השיר

הנה את מולי בריח ניר
בחשך ואור
את ידך לא הזכרתי
כי כשיהיו אלו סביבי
כשימשו
תפסיק התפאורה המלכותית והמשנה
של ירק ואדם וכחל
ויפרץ העולם בחזרה אל חיי

עין ערך תרגום

"אחרי הכל, שירה כשלעצמה היא תרגום" (יוסף ברודסקי, 1977)

אליזבת' בישופ
בחדר ההמתנה
תרגום: עודד פלד

פתאום, מבפנים,
בא אוה! של כאב
- קולה של דודה קונסואלו -
לא חזק או נמשך במיוחד
לא הפתעתי בכלל;
אפלו אז ידעתי שהיא
אשה מפחדת, טפשה.
יכלתי להיות נבוכה,
אבל לא הייתי. מה
שהפתיע אותי לגמרי
היה שזו הייתי אני:
קולי, בפי.
ללא קמצוץ מחשבה
הייתי דודתי הטפשה,
אני - אנחנו - צנחנו, צנחנו,
עינינו דבוקות לעטיפת
הנשונל ג'אוגרפיק,
פברואר, 1918.

אמרתי לעצמי: בעוד שלשה
ימים תהיי בת שבע.
אמרתי את זה לעצור
את תחושת הצניחה
מן העולם העגל, הסובב
לתוך חלל קר, כחל-שחר.
אבל חשתי: את אני אחד,
את אליזבת' אחת,
את אחת מהן.
למה תהיי גם את אחת?
בקשי העזתי להביט.
לראות מהו מה שהייתי.
העפתי במלכסן מבט חטוף
- לא יכלתי להביט גבוה יותר -
בברכים אפרות אפולוליות,
מכנסים וחצאיות ומגפים
וזוגות ידיים שונים
מנחים מתחת למנורות.

בווסטר, מסצ'וסטס,
הלכתי עם דודה קונסואלו
בתורה לרופא השנים
וישבתי וחכיתי אתה
בחדר ההמתנה של רופא השנים.
חרף היה. החשיך
מקדם. חדר ההמתנה
היה מלא אנשים מבגרים,
ערדלים ומעילים ארזים,
מנורות ומגזינים.
דודתי הייתה בפנים
זמן ארך, כך נראה
ובעודי ממתינה קראתי
בנשונל ג'אוגרפיק
(ידעתי לקרא) ובקפידה
בחנתי את התצלומים:
תוכו של הר געש,
שחר, מלא אפר;
אחר כך הוא גלש
בפלגי אש.
אוסה ומרטין ג'ונסון*
במכנסי רכיבה,
מגפים שרוכים, קסדות שעם.
איש מת תלוי על מוט
"חזיר ארך",* הכותרת אמרה.
תינוקות עם ראשים מחדדים
מלפפים בחבל סביב-סביב
נשים שחרות עירמות, עם צנארים
מלפפים בחוט סביב-סביב
כמו צנארי נורות.
השדים שלהן היו מזויעים.
קראתי ישר עד הסוף.
הייתי מבישת מפדי לעצור.
ואז התבוננתי בעטיפה:
השולים הצהבים, התאריך.

חדר ההמתנה היה מבהיק
וחם מדי. הוא גלש
תחת גל שחר גדול,
עוד אחד, עוד אחד.

ואז הייתי שוב בתוך זה.
המלחמה נמשכה. בחוץ,
בנוסטר, מסצ'וסטס,
היו לילה ובץ וקר,
ועדין החמישי
בפברואר, 1918.

ידעתי שמעולם לא קרה
דבר מוזר מזה, שלעולם לא
יוכל לקרות דבר מוזר מזה.
למה אהיה דודתי,
או אני, או כל אחד אחר?
אלו קני דמיון -
מגפים, ידים, קול המשפחה
שחשתי בגרוני, ואפלו
הנשונל ג'יאוגרפיק
והשדים המדלדלים האימים ההם -
חברו בינינו
או עשו את כלנו אחד?
כמה - לא היתה לי מלה
בשביל זה - כמה "לא צפוי" ...
איך קרה שהגעתי לכאן,
כמוהם, ושומעת במקרה
צעקת כאב שיכלה
לגבר ולהחריף, אבל לא?

* אוסה ומרטין ג'ונסון - חוקרים וסופרי מסעות ידועים.
* "חזיר ארוך" - כינוי לפגר אדם אצל הקניבלים בפולינזיה.

מתוך הקובץ "פעמוני רוח, חלילי אור" [שירים ומבחר תרגומי שירה],
שיראה אור השנה בהוצאת קשב לשירה

אליזבת' בישופ [1911-1979] – מן הגדולות במשוררות אמריקה במאה העשרים.
בישופ נולדה בנוסטר, מסצ'וסטס. בהיותה בת חמש, לאחר מות אביה ואשפוז של
אמה, גדלה והתחנכה אצל קרובי משפחה בנובה סקוטיה. זמן קצר לאחר סיום
לימודיה במכללת ואסאר פגשה את המשוררת מריאן מור, שהפכה למורתה ולידידת-
נפש.

בין השנים 1939-1973 חיה בישופ בקי ווסט וברזיל. ב-
1974 עברה לבוסטון ולימדה באוניברסיטת הרווארד עד
מותה. בין ספריה: "צפון ודרום" [1946], "אביב צונן" [1955].
שהותה בברזיל מתועדת בספרה "תהיות אודות מסע"
[1965]. ב-1976 ראה אור הקובץ הנחשב לטוב מבין ספריה,
"גיאוגרפיה III". רק לאחר מותה זכתה בישופ להכרה
כמשוררת מרכזית. ב-1983 ראה אור מכלול שירה, וב-1984
הופיע מכלול יצירתה בפרוזה. ב-1955 זכתה בפרס פוליצר
לשירה.

בישופ הקדימה את זמנה ובדומה למיוריאל רוקייזר,
משוררת יהודייה נפלאה, שימשה דוגמה למשוררי
ומשוררות הווידי שהחלו לפרסם את יצירותיהם בשנות
החמישים. כתיבתה ישירה, נועזת, בוטה לעתים, ויש בה
מזיגה של מציאות וחלום.

דן אלבו

נייר פרחוני

אני מתבונן בך כעל סוד קטן
שמשוע לפצוח
כמו מתנה ארוזה בנר פרחוני
ובסרט משי אדם שאין ממחרים להתיר
אני משתקה
מתבונן במראיך
עוקב אחר מבטך כאחר לטאה צהבית
נוטל את התנועה כמשל לדבור העשב על טבעו הרך.

דן אלבו נולד בשנת 1956, מתגורר ופועל בירושלים. עוסק בכתיבה ובאומנות פלסטית. יסד את כתב העת לשירה עברית שלם. מפרסם שירים, נובלות ומאמרים בפריודיקה היוצאת לאור בארץ ובחו"ל. שיריו תורגמו לאנגלית, ספרדית, צרפתית ויפאנית. פרסם עד כה 5 ספרים וכן השתתף באנתולוגיות רבות לשירה עברית.

שולמית דקל

אם תמצא

אם תמצא לי חלון קטן
להביא אליו את כל הסליחות.
אשנב קטן
להביא את כל החובות.

או תמצא לי מלון קטן
לנמק בו את כל הבריחות
הדום קטן
להביא אליו את הגאות.

מצא לי חלום קטן
להבריח בו את המשאלות.
אלהים קטן
להביא אליו את כל ההתחלות.

איתן איתן "האדמה הקורנת"

[מבחר שירים], קָשֶׁב לשירה, 144 עמ'

עודד פלר

מודה אני ומתוודה, הכרתי שירים בודדים של איתן איתן טרם הופעת קובץ המבחר הזה – שירים שקראתי בחטף ומשום מה לא התעכבתי להרהר בהם. "האדמה הקורנת" וקובץ השירים "ארץ אָמור" [ספריית פועלים, 1977] היכו אותי בתדהמה. אחוז פליאה קראתי את שיריו שוב ושוב, ושאלתי את עצמי בפעם המי-יודע-כמה, כיצד ייתכן שהשירה העברית הותירה בצל שוליה משוררים שורשיים, עזי-ביטוי, שקולם ייחודי ומקורי, מלח הארץ, כמו איתן איתן ז"ל; או, בניסוחו של משה דור, שהכיר את איתן איתן וכתב פתח דבר לספר הזה: "העובדה שאורות הבמה לא הבהיקו עליו, כראוי לו, בעודו בחיים, בוודאי איננה תעודת כבוד לביקורת הספרות, ש'גילוייה' ו'גידוליה' הם, פעמים הרבה, עילה להשתאות, אם לא לתדהמה מצד הקורא הישר."

איתן איתן [1940-1991] נולד וחי במושב כנרת, הקים בה משק מטעים והיה מראשוני החקלאים האורגניים בארץ. איש לוחם היה, שירת בקומנדו הימי, מנפגעי הצלילות בקישון, בן 51 במותו – פרטים בודדים על עשייה חקלאית, לוחמה, ומוות טרגי בטרם-עת, שאפשר לדלות מתקציר קורות חייו של משורר מופלא זה. איתן איתן הוא בעיני, בחייו ובשירתו, התגלמות החלום ושברו, מוטיב השזור כחוט שני בשיריו. תוך שילוב מרהיב של רבדי שפה מקראיים ולשון דיבור חיה הוא יוצר עימותים בין מאורעות ימי קדם לבין 'הכאן והעכשיו' בארץ ישראל בת-זמננו; קרבתו האינטימית, הבלתי אמצעית, לנופי המכורה, נעשית זירה למָבֶע צלול וחד, שאהבת הארץ ותיעוב אדוניה ופטריוטיה הצבועים, האופורטוניסטים, משמשים בו יחדיו. כך, למשל, בשיר "אור על המדבר": "אור על המדבר. אור. / והאנשים אינם. / והחולות / נודדים כמו חולות, עשן / נודד והשעות / אור, אור על המדבר. / אבל היכן עמוד האש / והענן ההוא שהלך / ראשינו כמו העריצים / ושִׁעָרְנוּ כְּשֶׁבָּטִים. / הים הלך בְּרוּחַ ואנחנו ברגלינו / כשנשותינו אסורות, קדושות אלוהים / ואל של אש אכל את זרענו / ואור כיסה עלינו. / הלשונות / פוסו והשפות, בקועות כשהיו / שתקו ולא ביקשו, שתקו ולא ביקשו.... היינו עם על המדבר / עם בתוך האור על המדבר / היינו אור / אבל היכן עמוד האש / והענן ההוא שהלך.... וגִּדְלָנוּ וסִפְרָנוּ. בְּנִינוּ / כָּחֹל על שפת הים / והָאָרֶץ אָרֶץ השמש וָאָרֶץ / הנהר.... הוא הוא ואני אני. / עם עם / היכן אתה / מי ומה אתה.... עם עם / אם בכלל" [עמ' 19-25]. אנטי-תזה חריפה לשורות התמות ההן של משורר נפלא אחר, אמיר גלבוע: "פתאום קם אדם, בבוקר הוא מרגיש שהוא עם."

בצד שירי אדמה, לחימה, מחאה, מרד וקינה, שירה שהיא פתחון-פה לזעקת הרבים, אפשר למצוא אצל איתן איתן שירת יחיד מעודנת, הנטועה באהבה וזכרונות ילדות בטרם פורענות, אך גם כאן יש נוכחות לאימה ולמוות. כך בשיר "צעקה", שבו הילד-גבר רואה את אליהו הנביא עולה בסערה השמימה, ונותר על האדמה הארורה, בשר ודם במערומיו וחולשותיו: ".... אני ילד קטן מביט בירח מלא / חולם על תנועה קצרה מהירה / נוחתת על פנים מקומטים. // האדם המשוגע שאני הִרְבֵּה אחר כך / אוכל את ימיו בצלילה בתוך / אנשים מלוחים.... אבל בהרף זמן קצר של צלילות מבורכת רועדת / ורועדת רועדת בקול דממה דקה / אני רואה פתאום את אליהו הנביא, סוסי / האש, אש השמיים בוערת בוערת / רוח לוקחת את עיני אוֹזְנֵי יְדֵי רגלי / אני נשאר על האדמה הארורה הזאת שיש לנו / עם בְּטָנִי הארורה, גב עיוור, עור / שאין לו דבר להסתיר לכסות את הבשר הרעב / הדם המלוח // אני צועק אליהו אליהו / לְמָה נֶעֱשִׂיתָ כְּזֹאת" [עמ' 26].

שירי האהבה שכתב איתן איתן מעודנים ופראיים כאחד, שורות צלולות וחותכות שבחלקן עשויה הנמענת בשיר להיות אישה, או אדמת ארץ ישראל ההופכת אשת-חיק, ואולי שתיהן גם יחד. כך בשיר "אהיה לך", שבו אישה/אדמה מדברת אל איש: "ידי בידך. אהובי אהובי. בידך ידי/ אל אחר לא אשית נפשי. / לאחר לא אתן ידי.... אש אני. אש בדמי. קוצים בוערים בבשרי/ בוא איתי אהובי. בוא בתוכי. / שמיים שחורים יאירו מאש בעצתי.... הנה אני צונחת ובאה/ שבה ובאה/ באה ושבה// הנה בעיניך/ בידך באה/ ונקבתי וגברותך/ מרגלי נופלת ובאה// אהיה לך יום ולילה יום ולילה כל המאורות כל הממשלות/ אהיה לך אור זוהר/ כל העולמות אהיה לך/ בוא בוא אהיה לך" [עמ' 138]. השירה העברית אינה משופעת בשירי אהבה כאלה – חושניים, סוחפים, בוערים, ויחד עם זאת רגישים, רכים, נכמרים, מלאי חמלה, מדייקים כחוט השערה.

אפשר למצוא בשיר זה הד לפולחן פריון קדום של הטמנת זרע אדם באדמה למען שנת ברכה גשומה. אינני יודע באיזו מידה היה איתן איתן קרוב לתנועה הכנענית. הוא, שנולד כאן וגילם בחייו ובשירתו את מלח הארץ, רוחה ונשמת אפה, לא נזקק בוודאי לתמורה שהתחוללה בנפשם של משוררים ואמנים שבאו מאין שבאו ובחרו לאמץ לעצמם זהות כנענית. סלע מסלעי הארץ היה איתן איתן, ים ונהר, גבע וחר, קוץ ודרדר, מעפפה צמח ואל עפפה שב. ואין אולי בשירה העברית אח ורע לשירת לוחם אוהב אדמתו כדוגמת "ילדים", שיר הצוואה המצמרר שכתב איתן איתן לדורות החיילים הבאים בצבא ארץ הקודש: "ילדים אתם שתמותו במלחמה הבאה/ שרופים בטנק או קרועים בפגז הלומי רסיסים/ וכוותי ידיים ואיברים פנימיים/ אל תפחדו עכשיו/ אל תפחדו בבוואה/ כי תמותו במלחמה הבאה.... אל תמהרו לשתות מכוסות התרגילה שמונו לכם בחיכם/ ואל תמהרו לאהוב או לשנוא/ ואל תחשבו כי יבוא מי ויעשה שלא תהיה מלחמה.... ילדים אתם שתמותו במלחמה הבאה/ בלי להפסיד הרבה בעמק הבקא/ בו ימשיכו לרמות ולגנוב ולשלוח ילדים למלחמה בה ימותו תחת/ שמש וחביון ירח ומרחק כוכבים/ תחתם תמותו ברעד אדמה.... והנשאים אחריכם יבכו לעצמם, לא לכם/ וחומר נשמותיכם ירטט דק שקוף ומאיר באמת.... אני שדובר אליכם על בוז למוות/ על בוז למוות שתמותו במלחמה הבאה/ פשוטות דיברתי ואמת דיברתי... אבל למה/ איש לא יאמר למה/ ולמה מדבר הדובר/ ואף צדיק/ קירח, והדובים/ אחד לא נותר, עלה עלה/ באבן אחת, קח אדרתי/ רכב אש ואש בשמיים/ עד לים רץ נחל דם/ קח אדרתי, יפסיקו המים/ האדמה תוציא זבל וחלב ופרי ובשר/ ותבקע מחצית עדה.... אני הדובר הייתי ילד עומד במוות.... הייתי ילד בשדה דמים אפור הייתי.... מה לבשר הרועד בנפצים מחליאים/ צמידות מגע גופים באדמה רוטטת// רוטטת שותקת רוטטת מבקשת בוא אלי.... עלי בוא ברעדי בוא ברעידתי// ובאה שירת המלאכים באה לבנה באור בוקר/ אור בוקר שירת מלאכים/ שירת מלאכים לבנה לבנה פמוות בחיים" [עמ' 95-91]. אליהו הנביא עולה בסערה במרכבת אש השמימה, ותלמידו אלישע אוסף אדרתו ומבכה באהבת ארץ שאין למעלה ממנה גורל צאצאיה שנחרץ דינם ליפול על חרבם.

לא מעשי ניסים ונפלאות מבקש המשורר: ".... הביאו אלי בן אדם ואישה הולך על אדמה/ לא בן אלוהים ובתולה הולך על ים/ הביאו מים רבים להיטהר ואור/ הביאו אור" ["הביאו", עמ' 134]. על עמו מבקש משורר-נביא ירא שמיים, ומילותיו נוקבות הר: ".... ואתה, אתה הרשה לעבדך לשאת תפילה/ על רגליו, זקוף קומה, בז לחיי נדבות/ ורחמים, מורם מדוממים, מצמחים מחיות ואנשים/ הרשה לעבדך לבקש לא מפחד ולא מאימה ולא ממורא.... הרשה לעבדך לבקש בעדם שיהיו בני אדם/ בצלם האדם וכוחותיו ולא בצלם החיה" ["ואחר המלחמה, עמ' 55-57].

איתן איתן

מתוך: "אור על המדבר"

ומצאנו מקום מים
מקום מים מקום מים
אבל מצאנו מקום מים

וגדלנו וספרנו. בנינו
פחול על שפת הים
והארץ ארץ השמש וארץ
הנהר, מקום שהתמר עולה.
כלנו סופרים וסופרים. כלנו.
עיני עצומות ועצובות,
אני מפסיק לראות שמים
תנו לי רק לראות
שמים, איך המגע התחיל
ונגמר שמים
תנו לי להמשיך.

הוא הוא ואני אני.
עם עם
היכן אתה

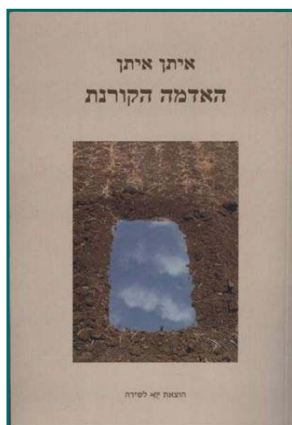
מי ומה אתה
וכמה זמן עוד תהיה כאן
עם עם
אם בכלל

אור על המדבר. אור.
והאנשים אינם. והחולות
נודדים כמו חולות, עשן
נודד והשעות
אור, אור על המדבר.
אבל היכן עמוד האש
והענן ההוא שהלך

ראשינו כמו העריצים
ושערנו כשבטים.
הים הלך ברוח ואנחנו ברגלינו
פשוטותינו אסורות, קדושות לאלהים
ואל של אש אכל את זרענו
ואור כסה עלינו. הלשונות
פסו והשפות, בקועות כשהיו
שתקו ולא בקשו, שתקו ולא בקשו.
רצינו שמים-עשרה עינות מים ושבועים תמרים
רצינו לחנות על מים
ולא נגענו בבשר. לא נגענו בבשר.
היינו עם על המדבר
עם בתוך האור על המדבר
היינו אור
אבל היכן עמוד האש
והענן ההוא שהלך

*

מזח האבנים הרוס ומתבלה. הסופים שולחים אגרופי
שרשים כואבים ועולים ועדין אני שואל
איך אנחנו ומה אור
האור על המדבר
מקום שרפות השמש
והשעות והנדידות הגדולות
והנסים והמזונות מן השמים
ומה האור על המדבר
מקום השעה הגדולה
כשהחול עומד
ומקום המקום
כשאור, אור על המדבר

מתוך "האדמה הקורנת", מבחר שירי איתן איתן, הוצאת קשב לשירה
פואמה זו ראתה אור בספרו הראשון של איתן איתן, "מלך אסור ברהטים" [1968]

דגנית עמיר תנים

בזמן שהפצעים אצלך
נסגרים,
שלי נפתחים.

כבר יומים
הבטן שלי מדממת
עלבונות משגעים
"דחווה לדורות"
צפורים מחרדות
מקורים עקרים בקרבי.

"את ידידותית" אתה אומר
אם רק היה לך משג
על כוחות האפל
המהרסים נוראות
מעבר לשדי הגדולים מאד
שנראים לך
כה מזמינים, שמחים בודאי מתחת
לחלצת הפרח שעלי הפתמה מאד
הכל כל כך מאד, נורא ורב מאד

עד כלות אני
רוצה לכנס
אלי בחזרה, ולהסות
את להקות תני כסופי העין
בלילות שחורי געגועים
מיללים לרגלי חלונות לבן.
ואינך.

ליאורה בן יצחק

אי נחת

הלילה רזון פני נבט אלי כאות קין על מצחי.

בתוך הפוך של אמא בטני מתהפכת,
ואצבעותי מקישות על הצלעות כקלידי פסנתר.

שמלתי תלויה על גופי ההולך ונעלם
והמלים בורחות ממני מבהלות.

ואני תלויה בעין הלבנה של מרסל ינקו -
היא מחזירה לי מבט בניצוץ זעיר של נחת

כאן

כאן האריות אוכלים
דבש מכף ידי
האריות מלקקים
מלקקים את כף ידי
מלקקים אותי

כאן האריות זוכרים אותי
כאן אני דבש אריות
כאן אני יודעת
יודעת אריות כאן.
כאן האריות שרים אותי האריות.

כאן האריות
אוכלים דבש מכף ידי
מלקקים מלקקים אותי
כאן האריות זוכרים
שכאן אני דבש.

דגנית עמיר, בת 42 אם חד הורית, בת
קיבוץ גלילי לשעבר וירושלמית בהווה
המתמשך. כותבת שירה כ- 16 שנה. שירה
הוקראו על ידה בעבר בגלריה "ידיים" ביפו
במהלך שנתיים של מפגשי שירה ומוסיקה
צעירה של יוצרים ישראלים יהודים ערבים
ופלסטיניים.
קראה את הבלדה "שושנה שקטה" אותה
כתבה, באחד מפרקי תוכנית התרבות
"דופק" בהנחייתו של אבישי מתיא
ששודרה בטלוויזיה בערוץ 2 ומשודרת שם
שוב ושוב בשלוש השנים האחרונות.
שירים רבים אותם כתבה פורסמו
ומתפרסמים באגרת של "תיאטרון החדר"
של אמיר אוריין.

קוראים כותבים

Thank you again for all yours materials. It is such a gift. I am raising a toddler here in America and I am the only person talking to her in Hebrew. I tried reading for her from a book (I could only afford one book as you can't find them used around here) but she lost her patience right away. however, last night I read (or sang) to her every single poem from Leah Goldberg and she was mesmerized watching the screen and listening.

Ronit Oz

שונות

סיפור שיש בו הומור ודמיון, על התמודדות של ילד קטן עם פחד-לילה גדול.

נרי אלומה זכתה בפרס זאב לספרות ילדים לשנת תשס"ז על ספרה "אוגי". זהו ספרה השלישי לילדים בשיתוף עם המאיירת זהר טל ענבר.

להשיג בחנויות הספרים ובהוצאת ספריית פועלים-קבוץ מאוחד.

הסרט "לפגוש את הילדה דומין" יוקרן במסגרת פסטיבל דוקאביב 2008

אני רוצה אותך - לפגוש את הילדה דומין / "I Want You – Meeting Hilde Domin"

במאית צעירה נתקלת בספר שירים של המשוררת הגרמנייה הידועה, הילדה דומין בת ה-95 ונכבשת בקיסמה. למרות פער הגילים ביניהן, שמגיע לשבעים שנה, הן מתיידדות במהירות. דומין, אישה מלאת חיוניות, צלולה ורגישה, מספרת על חייה ועל עבודתה, על בריחתה מגרמניה עם עליית היטלר לשלטון, ועל שובה לאחר 22 שנה. ויותר מכל, מספרת דומין על געגועיה הקשים לבעלה המת ארווין, על שהשאיר אותה לבד, בביתם הגדול המלא ספרים, ורדים וזיכרונות.

החברות היפה הנרקמת בין השתיים והסקרנות ההדדית הן בסיס הסרט המקסים הזה. מלבד העובדה שהוא מאפשר הצצה נדירה אל עולמה של משוררת כה נפלאה, הוא מהווה גם מסמך זיכרון לאישה מיוחדת במינה, שנפטרה לאחר שהושלם.

(בימוי: אנה דיטגז, גרמניה 2007, 95 דקות, גרמנית, תרגום לעברית ולאנגלית)

מועדי ההקרנה:

8/4, ג', 12:30, סינמטק ת"א ♦ 10/4, ה', 14:00, סינמטק ת"א ♦ 12/4, שבת, 16:00, מוזיאון ת"א

לפרטים נוספים ולרכישת כרטיסים:

www.docaviv.co.il

לרכישת כרטיסים באשראי: סינמפון: 03-7330929 קופות הסינמטק: 03-6060800, שלוחה 0

צוותא

אסתר ראב

המשוררת
הארצישראלית
הראשונה

(1894-1981)

צירוף של קסם וקשיחות, של נוחות ארצישראלית
ושירת אהבה עזה ובדידות של אישה שורשית
ו"טרופה אהבה"

משתתפים

בני משפחתה של אסתר:
אהוד בן עזר, עמנואל בן עזר, שרון בן עזר

משוררים, אמנים ואנשי רוח: (ע"פ סדר הא-ב)
דנה אולמרט, פרופ' נורית גוברין, רפי ויכרט,
דורית ויסמן, אסנת ויביל, גרעון טיקוצקי, חנה מרון,
רבקה נוימן, רוני סומק, מיצי (יורם בן-מאיר),
ש. שפרה.

ומרים:
אהובה עוזרי, נתן סלור, יסמין אבן, לימור עובד,
נועה בן שושן

מנהל מוסיקלי ופסנתר:
רמי הראל

חליל ואקורדיון:
סלעית להב

לכבוד האירוע הולחנו מיספר שירים ויושעו הקלטות שירים
של אסתר ראב בהלחנות ובביצועים שונים:

ציפי פליישר / מקהלת רינת, "שני עיטים ותאנה אחת"
חנה אלברסטיין / "האיכרים אינן יודעות"
חנה לוי / "שירת אישה" בביצוע עמאל מורקוס וניצן רון
פוליאנה פרנק / "חלומות": תבל מבוסה אביר
אסתר ראב קוראת את שירה "לאב"

לאירוע הובנה מעגת של 38 צילומים ותמונות מחייה של אסתר
ראב וייתכן שער או תושלם ההדפסה החדשה
של "אסתר ראב / כל השירים"

יום שישי 11.04.08 | בשעה 11:00 | צוותא 1
אנא הקדימו להזמין ברכישים: 03-6950156/7
ייתכנו שינויים

רח' אבן גבירול 30, תל-אביב
www.tzavta.co.il